

JEEVANORMIKALU.

Sl NO ~~178~~ 178

Acc NO 3490

KODANDA RAMASWAMY

జీవనోర్మి కలు.

నరసాపురము పైలరు హైస్కూలు హెడాక్విటా
 దిగుమర్తి కోదండరామస్వామి బి. ఎ. ఎల్. టి. గారిచే
 రచియింపఁ బడియె.

ముదిటి కూర్చు.

సీతారామా ముద్దాక్షరశాలయందు ముద్రితము.

న ర సా పు ర ము .

1930.

కాపీకట్టు రిజిస్ట్రుకుడు]

[పు 0—10—00]

విజ్ఞప్తి.

గత సంవత్సరము నా యనుగు దుహిత ఊర్ధ్వవ్యాధిగ్రస్తురాలయ్యె. తదవసరమునలా ఫిలో Long Fellow) యనునాంట్ల కవీశ్వరునిపద్యాత్మక గ్రంథములగు చిత్రకావ్య కల్పనములఁ జాలవలెకాబాలిక యుబుసుపోకకై తెనుగునఁ జెప్పఁచుచుండెడివాడను. అవి యామె కుత్సాహాసేషములఁ గలిగించుచు డాపె కృమకృమముగా నిరామయియ్యె. దానిని జేసి యా కతలఁజెల్ల దేశకాలానుగుణ్యముగా నాంధ్రమున ననువాదించి “జీవనోర్మిక” అని పేరిడి యు దిరి. ఏతద్రవనాపద్ధతుల నా మిత్రులు కొందఱు చూచి నన్ను పోత్సహించి దీనిని తెలువదు నట్లునర్పిరి.

బహువిధ కార్యవ్యగ్రాతులయ్యు నతి శ్రద్ధతో నా గ్రంథమును బరిశీలించి యుపోద్ఘాతాభిప్రాయము లొసంగి “అండ్లమసారస్వతోద్యానమునుండి కొన్ని చిత్రకావ్యముల నేర్చి మాతృవాఙ్మయదేవి కరమును గొన్ని హారములతో నలంకరింతురు గాక” యని నన్నె తముఁ బోషింపించిన బ్రహ్మశ్రీ చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహము పంతులు గారికిన్ని, మురారీశ్రీ రాయ సంగ వేంకటేశ్వర పంతులు గారికిన్ని కృతజ్ఞతాపూర్వక వందనము లాచరించుచున్నాను. నా మిత్రులును, శిష్యులును గలవారితా విశారదులును నగు శిష్టా వేంకటసు

బ్రహ్మగారు మక్రీఢమును బరిశోధించి ముద్రాణమునఁ జాల
గాఁ గోడ్పడిన చులకు వారికె తయుఁ గృతజ్ఞుడను.

గ్రంథచన కిదియే నాకుఁ బ్రథమప్రయత్నబగుట
చే నిమ దోషములుఁ జకపోవు. అట్టి వానిని గుణజ్ఞులు నా
కుఁ దెలియఁజేసిన వాఁడెడలఁ గృతజ్ఞుడనై నలయు సవరణ
లఁ బునర్ముద్రాణమున సవరించు కొనునని విన్నవించుచు
న్నాడను.

స ర సా పు ర , }
16—1—30 }

బుధజన విధేయుఁడు
గ్రంథకర్త.

ఉ పో ధ్వా త ము .

ప్రహరమున కెల్లవాసులవారు తమ సంతానమునకు జాతకరణనామకరణ తత్వములు చేరికొనుట మూచార నైయున్నదికదా! అట్టి గ్రహ ఫలములు లెను గ్రహ సంతానమునకుఁ గూడ మీఁదఁ జేర్చునట్లుచేసిన క్రమములు తాము స్వయముగాఁ జేయుటయో లెను మిశ్రమముచేసిన జేయుటయో సాంప్రదాయసిద్ధమున్నది.

సరసాపురములోని లెయు పుస్తకములు ప్రహారోపాధ్యాయులు, నాచికమిశ్రులుచేసిన ముద్రాక్షరములు దాడరామస్వామిగారు తమ గ్రహ ఫలములకు సవనోర్ధిక లని తామే నామకరణముఁ జేసికొని యుపోద్ఘాతపూర్వకముగ జాతకర్మము గావింపమని వృద్ధుఁడు వైదిక బ్రాహ్మణుఁడు మిశ్రుఁడు నయిన నన్ను నియోగించిరి. అందుచేత నీశుభకర్మము నేను సంతోషపూర్వకముగఁ చేయఁగడఁగితి.

సవనోర్ధికలలోఁ గొన్ని యాస్త్రేయభాషలోని కథల ననుసరించి వాగ్దాయబడినవని చదివినవారి కవతకుఁ గోంచును. ఈవతకు మన పురాణములను, మహాభారతములను, గావ్యములను ననుసరించి మనదేశము వలి గ్రహ ఫలముల వచన కావ్యముల ననేకములు రచించుచున్నాము. ఈకథ లాస్త్రేయమహాకవుల కావ్యముల ననుసరించి వాగ్దాయబడినవగుటచేఁ బాఠకమహాశయులకు సపూర్వకమైన యానందము గలి

గించుననుటకు సాదియములేదు. అక్కడక్కడ వ్యాకరణని
రుద్ధము లయినవ్రోయోగములు కొన్ని కానబడుచున్నను
మొత్తముమీఁద శైలి మృదువై మనోహరమైన ప్రవాహము
గలిగియున్నది. కథాచమత్కృతియుఁ బ్రశంసనీయుము.

కథలన్నిటిలోను చిసినాది, శివపురపుజమిందారుఁడు
నామకానిలోని వర్ణనలు నాకౌతయు హృదయంగమములుగా
నున్నవి. ఇత మనోహరముగా మాతృభాషలో వచనరచనచే
య సామర్థ్యముగల కోదాడ రామస్వామిగారు సారస్వతాభి
వృద్ధికొఱ కిదివఱకే కొన్ని గ్రంథముల రచించి యేల
మాతృభాషాసేవ చేయుకుండినో నే నూహింపఁ జాలకున్నాను
ఇతఁడుఁ దెనను దీరికయున్నప్పుడు కోదాడ రామస్వామిగా
తాగ్లేడుసారస్వతోద్యానమునుండి కొన్ని చిత్రకథాపుష్ప
ముల నేర్పి మాతృవాఙ్మయదేవికౌశమును గొన్నిహారముల
తో కలంకరింతురుగాక!

విద్యాకాభాధికారులు విశ్వవిద్యాలయప్రవర్తకులు ఈ
వనోర్మికలకుఁ దగిన ప్రోత్సాహ మొసంగి యాదరింతురుగాక!

రాజమహేంద్రవరము, }
27—12—1929. }

ఇట్లు,
చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహము.

OPINION.

ఈ ప్రకముస్తలోని కథలు చదివితని. చక్కని కథాచ
మత్స్యతికిఁ దీసిపోని భాషాసౌష్ఠవమున నొప్పెడి యీకథలు
బాలురకెంతయు హృద్యమముగనుండును. ఈ కథలలోఁ జూచి
వానియందలి నాయకనాయకులు, వర్ణింపఁబడినవదార్థజాలము
ను భరతఖండమునకే సబధించి యుండుటచేతను, వర్ణనలు
అతిశయోక్తులతో నిండియుండక స్వభావానుగుణ్యముగను
నీతిపరిపాఠమున కనుకూలముగను నుండుటచేతను, కథలు
మనోహరముగ నున్నవి. ఆ ప్రదేశమున నీ ప్రకమునకు
మంచి ప్రాచుర్యము గలుగవలయునని కోరుచున్నాను.

R. Venkata Sivudu
(Retired Principal)
Brodiepet,
GUNTUR.
18-11-1929.

విషయ సూచిక . — ♦ —

మోహము	1 —12
మృత్యుంజయర్చనము	13—19
అధికార నుదము	20—30
వినీనారి	31—85
శివపురపు ఆమిందారుడు	86—52
వక్త్రీమారణము	53—64
గంటగోపురము.	65—71
పాదూకృష్ణ	72—80

జీవనోర్థికలు.

ప్రథమోర్థిక—మోహము.

“.....మోహవికృతుల్ భావింపగాఁ జెల్లిముల్”

అది గ్రీష్మఋతువు. అందును నెడలు ముసిరి యుదయముననే యీచెవిగాడ్చా చెవికిఁ గొట్టు నడు వేసవి. ఇది రాజుగారు తన పూరిటి పెక్క- మావిగున్న క్రింద వేయబడియున్న వేసికపైఁ గూరుచుడిరి. సూర్యోదయమునకుఁ బూర్వమే లేచి నా యుటిసరియున్న తోటలోఁ కా ల్యక్ష్మణ్యులు నిచ్చినవనఁ శరీరవ్యాయముసంజనితశ్రమింబునుండి విశ్రాంతి నొందుచుండిరి. తోట పెక్కనే ప్రవహించుచున్న గోదావరీనదీ పరుగబులనండి మెల్లిమెల్లిన పీచు పిల్లివాయువులు చల్లగా ప్రసరించుచు నెను. ఎదుర గోదావరి కావలి తీరమున గోటిలింగేశ్వరుని మూలయము, నారాయణపురములోని మేడలు, మిన్నెలు, తీర్థసూర్యారామమున వెండిపోతఁ బోసినట్లుండి తొల్లిటి తన సుపద పూడ్చిన సమాధివలె రాజగారికిఁ గాన్పించు చుండెను. అట్టి ప్రశాంతసమయంబున

మన భద్రీరాజుగారు తన తొంటి యానన్నత్యమును, ప్రస్తుత దారిద్ర్యమును జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుకొనకుండ లేకపోయెను. పూర్వ మొకప్పు డీయన సంపన్నుడేకాని రాజమహేంద్రవరమున గొప్పయింటి వాల్లంటినిఁ గామించి యామె ప్రేమను సంపాదించు దగని పరువులెత్తి, సంతర్పణలక్రింద సమారాధనలక్రింద తన విత్తిమునంతను తత్పర్తణంబున వెచ్చఁ బెట్టెను. కాని కాసు వీసంజైనఁ గార్యసాఫల్యంబుకాలేదు. ఆకన్న యాతనిఁ గన్నెఱ్ఱయైనఁ జూడక మక్కువగల వేలొక్క మనోహరునిఁ బరిణయమయ్యెను.

పాపము! భద్రీరాజు గారాశాభంగము నొందుటయే గాక మేడలు, మిఠైలు, తోటలు, దొడ్లును గోలుపోవలసిన వాడయ్యెను. వానికి క మిగిలియున్న యాస్తియంతయు గోవు పాదాలక్షేత్రమందు తాను కాపురమున్న పూరిల్లు, దానినంటి నానావిధ ఫలవృక్షములతో నిడియుచు రెండేక రిముల తోటయుమాత్రమే. అట్టి వాని యింటి సింహద్వారమున కెత్తిబడిన యిత్తడి, కంచుతోఁ జేయబడిన బరువైన తలుపులను సిరిగల దినములలో ననాయాసంబుగాఁ దెఱచిన స్నేహ బృందమున కిప్పుడా పూంటి యుతకతలుపు దెఱచుట కెంతయో బరువుగాఁ గోఁచెనుఁ గాబోలు. కానిచో వారెవ్వరిప్పుడందేల కాన్పించకుండురు? ఔరా! జ్ఞానధూయన్మలయ్యు మానవులెంత కృతఘ్నులు. శునకాశ్వశ్యేనంబులపాటి జీవి

తమైనను వారిది కాకపోయేనే! ఎందరు వికనాడిన నవస్థాభేదములను పాటింపక యెందుమాఱుకును వీడని కపోశమువలెఁ జారుషముగల డేగ యొక్కటి మాత్ర మాయనను వీరక సహపంక్తి సహవాసము నిచ్చుచున్నది. పాకువు దినములలో వేటకుఁ బోయి పక్షుల ననగళముగాఁ బట్టి వెచ్చి యాడేగ తన యజమానునకు సంఘోషమును గలుగఁ జేయుచుండును. పొరుషుంబుననే కాక సౌందర్యమందు నాచుక్కల కాడేగ పేరుమోసినది. భద్రిరాజుగారిలో బాలు శ్యేసముకూడ వేదిక నలంకరించి సౌరభ్యభరితముగు చల్లని గాలి నాఘ్రాణింపచు వేటయందలి శన పగార్చిమ చేష్టల గుఱించి స్వప్నములఁ గొంచుచుండును. మెలకువనచ్చి నప్పుడెల్ల యజమానునిపంక కూచి వేటకుఁ బోవుదమా! గాన! యను నాక్యమును నూచించు హెచ్చరికఁ చూపుఁ బఱపు చుండెడిది. కాని యానాడు భద్రిరాజు నేట మాటయేతలఁబట్టుట లేదు. ఆతని తలఁపులన్నియుఁ దన యాస నిరాశిజేసిన భావములేవలననే మరలెను. ఆమె మనోహరాకారము తస్మింశాంశ సమయమున సాక్షాత్కరించి నట్లుండెను సంఘోషించుచుండెను. నిజముగా నట్టి సాక్షాత్కారమే కలిగెదా? లేదు. అట్టి సౌందర్యమే లేత గూతమును దాల్చినదాయను స్లొక చిన్ని బాలుడు తన కట్టెదుట నిలచి డేగవంక తదేక క్షిప్తమున బూచుచు “అహ! ముగ్గుల మూట గట్టినట్టి యాడేగ యేర్పాయుండునోకదా;

దీనితోఁ గొంతసేపు నన్నాడుకొన నిచ్చిన బాగుండును.” అని పలుకుచుండెను. ఆమృదుమధుర వాక్యములు తన ప్రాణప్రియ కంఠస్వరమును పోలియుండుటచేఁ బులకిత శరీరుడై ముగ్ధులొలుకు నాబాలుని దగ్గరకుఁ డీ ముఖపద్మమున ముసిరిన యలక తుమ్మెదలఁ జైకిఁ ద్రోలుచుఁ దన సందియమువాయు “నిన్నుఁగని జన్మబు సార్థకము చేకొనిన భాగ్యశాలిని యెవర” నిస్పృహించెను. “నూ యమ్మ భాసమిశి. అల్లదే మీ తోటనఁటి కాన్ని చు మేడమాది. ఈ యుదమైన సేగతోఁ గొంతసేపు నన్నాడుకొన నిచ్చెదరా!” యని యడుగుచు నిఁకను తన తొక్కు మాటలచే వాని కెక్కుడు మోదంబును గలిగించుచుండెను. ఒడ్డు విజిగి కూలినపు డలల చప్పుడులును మనుష్యుల కంఠధ్వనులును వినించుచున్నను పొగమంచుచేఁ గన్నుఁ గానని నావికలు ప్రవాహవేగమునఁ బడి కొట్టుకొని పోవుచు, స్థలనిర్దేశము చేయలేనట్లు భద్రిరాజుగారా సమయమున కుణమాత్రము తన హృదయేశ్వరీ సాన్నిధ్యమును మరొక దర్పణమునఁ బ్రతిబింబింపజేసి యాబాలుని ముగ్ధులట్లు వినుచున్నను, స్వప్నావస్థ యందున్నట్లు యుండెను. క్రమక్రమముగా బాలుఁడు భద్రిరాజుగారి కూటమున మూడవ వ్యక్తియయ్యెను.

పాపము! చిన్నతనముననే భర్తృవియోగమునొందిన ఞ్జనమణి గ్రీష్మాతపతప్త చిత్తస్థైర్య పత్తనమువీడి కోపూరునం

దుఃదన తోటనున్న చల్లని యింటిలో వేసవి గడుపుచుండెను. సకల సంపదలచే దులఃదూగుచున్న భవనమున నామె సం తోషముగా దిరుగుచున్నప్పు డామె చావశిలోని విమలకాంతులనీను దీపకకలె నెల్లుగు చుండెడిది. దుస్సహ మగు ప్రాధవ్యవృథాభారమునఁ గృశించుచున్నచు, “అత్తావై పుత్రీనామాసి” యనునట్లు లన భర్తయే లన ముప్పు కుమారుని గూఢమున నవతరించెనని యెంచి పూర్తిగాఁ దొటి నంత సము నొందఁబడుచున్నను విచారసాగరమునుండి బయలుబడి కొంత మనశ్శాంతి నొందియుండెను. ఆమె కొమరుడగు గోపాలరాజు బాల్యావస్థ కనుగుణముగా మేడలపైఁ బరుగులిడుచుఁ, బండ్లకై తోట యావరణపు గోడల నెక్కుచు, నెందో బాలకుల మారు పల్కుల వినుచుఁ జలమున గొసరికొసరి కూయు కోకిల కూజలేములకు నలరి మఱిత హెచ్చు కంఠముతో “కో, కో,” యని కూయుచు, నింటనున్న పాల్పెరుగు, మీఁగడల ద్రావి తినుచు, గోపాలకృష్ణునివలెఁ దన శైశవ క్రీడలచేఁ దల్లి కుల్లానంబు కలిగించుచుండెడినాడు. ఆసమయములందు భద్రరాజుగారు కణుజ చివాలునఁ బైకెగిరి పెన్చి కేకలు వేయుచు నాకసమున సంచించుచు, మరల వసుధ చేరువకు నేటవాలుగా దిగుచు “అక్కాస్సచుఁ జూపర కానంద మొడ హుచ్చు చుండెడిది. బాలుడది యంతయుఁ జూచి “అహ! ఈ చక్కని చేగ నీ యదృష్టవంతుని సొమ్మెయున్న

దోకదా! నాకిట్టి జీగయుండిన బాగుండు" నని మనమునందు విష్ణుగారు చుండెడివాడు. దాని కనుగుణముగా నాదినమున జీగయొక్కయు యజమానుని యొక్కయు స్నేహలాభమా నని కొనెను.

కాల మొక్కరీతిగా నెవ్వారికిని గడువబోదు. పాపము పువ్వులలోఁ జెల్లి పెంచుకొనుచున్న యాముగ్ధ బాలునకు మహావ్యాధి సంభవించెను. ముఖము చెల్లుబడి పాలబల్లివలె యారేడు కన్నదుచు నానాట కృశించుచుండెను. వెళ్ళు లెంద రేసెంది చూచినను రోగమును గుఱప లేకుండిరి. ఆరటిఁ దల్లి మనోవేసన మనుభవైకవేద్యమేగాని వ్రాయనలవికాదు. రేయింబవఁ రమణి రోగి మంచము దగ్గర కూర్చుండి "నా యనా! నీ సౌఖ్యమునకై నేనేను సేయుదును! నీకేమి కావ లయును? ఏమొనంగిన నీమనస్సునకు శాంతి కలుగును." అని యాశ్రమములోఁ బలుమాట పలుకరించుచుండును. ఆమె ప్రి థింపఁగాఁ బ్రార్థింపఁగా నా బాలుడు "అమ్మా! భద్రిరాజు గారి ముగ్ధు జీగను నాకిప్పించుము" అనెను. ఆ పలుకులు చెవి బడిన హోడనే గూఁతల్లి నిశ్చేష్టురాలయ్యెను. తన మా యశిరసావహించు వాడెను శైర్యముండినను, ఎంత ముగ్ధు కు మారుని కొఱవైనను తనచేఁ దింస్కృతుండైన భద్రిరాజు కడ కేమొగము పెట్టికొని పోగలదు. తన గౌరవమును గోల్పో యి యెట్లు యాచనా వైద్యమునకుఁ బొల్చుదును! కాని

కులవర్ధనులగు కొడుకులకైతల్లులెట్టియిక్కట్లకైనఁ బొల్పుకుటకు వెనుదీయదు గదా! “నాయనా! ఆసాధున మెట్టులైన నీకుం గొని లెచ్చెద. ఇది ముమ్మాటికి నిజము నమ్ము మని నీ నని వాగ్దాన మొనర్చిన పిదప నాతఁడు ముఖనివోఁ జెందెను.

తొలకరి యారంభమయ్యెను. నర్హము కురియుటచేఁ దాప ముపశమింప జను లానందమున నోలలాడుచుండిరి. పచ్చిక యెల్లెడలఁ బట్టి భూమి యందంతటను పచ్చని తివాచి ప ఆచిరా యను నట్లుండెను. దారిద్య్రంబు తొలగి యైశ్వర్య మెత్తిన వానివలె బోతులైన చెట్లు చిగిర్చి కనుల పశువు గా వింపుచుండెను. ఒకనాటి యుదయమునం దిరువురు స్త్రీలొక తోటలోఁ గాలిదారి ననుసరించి పోవుచుండిరి. అందొక సుందరి మేలిముసుగు నైచుకొని యుండెను. ముఖము చూచి మనోగతులఁ గొన్నింటిఁ జెలిపికొనవచ్చుగదా? ఆమె విచారాంబుధి మునిగియున్నదిని ముఖమే సూచించుచుండెను. హృదయము నందలి శోక వల్ల నేత్రములగుండా ప్రవహించుచున్న దా యనునట్లు కన్ను లశ్రువారితిముట్ల యుండును. రెండవ స్త్రీ వయస్సు గడిచిన గొప్పయింటి దానివలెఁ గన్పట్టుచుండు వారిరువురును పదభ్యిర్బుండైన బలి చక్రవిత్తవలనున్న భద్ర రాజుగారి యిల్లు సమీపించిరి. వెంటనే యీతఁడు తన కృషి మాని నిర్విఘ్నంజై వారి వలక చూచుచుండెను. అందునా యావన స్త్రీ నాతఁడు గుఱ్ఱంబైన శోక కి తన కొ

ల్లింటి యైశ్వర్యము పునరుద్ధరించబడి నట్లే నంతసించెను. వాని యందొక నూతనమైన మార్పు కాన్పించెను. నిజ కుటీరమింద్రో భవనమువలెను, తన ఎనము నందనవనము వలెను, గౌతమీనది పరమపావనియగు గంగానదివలెను మారిపోయెను. అప్పుడు జ్ఞానమణి తన సహజ గాంభీర్యముతో “రాజగంగా! నారాక మీకు వింత గొల్పకమానదు. తమ యెడలఁ బూర్వము నేనొనర్చినయనాచరిణమునకుఁ బరిహారముగా యీదినము మీయింటి విందైనై వచ్చితి. తొల్లి మీ గుమ్మము తొక్కి చూడని యీ యభిమానవతియిప్పుడు పిలువని పేరంటమునకై సిద్ధపడినదని నన్నుఁ జలకన సెయ్యక యీ దినమున మీ యాతిభ్యమును నాకుఁ గొ చెము చవిచూపింప వేడుకొనుచున్నాను.” అని పలికెను. “వనితారత్నచూ! నా యీ బ్రస్తుతావస్థకు నాగ్రహచారి మేకాని నీ తిమ్మగూడెంత మాత్రము కారణము కాఁబోలదు. నాతో నేలేకమాత్రము సద్గుణముండిన నయ్యది నీ దయాస్మిభావముచేతనే. గంగచే భూతిలమునలె నీరాకి చే మా కుటీరము పావనమైనది.” అని పక్కవారి నెక్కుడు సన్నానించి భోజనమునకుం దగు యేర్పాటు లొనరింప లోని కేగెను. భోజనమునకుం దగు పదార్థంబుల కందండు గూడులను, పెట్టెలను, భోజనములను వెదకి వెదకి యెందు నేమియును గానక విసిగి వేసారి చిన్న ముఖము చేసికొని యతఁడు విచారించుచుండెను. నౌకరు “దేవర వేటకు

బోనికారణమున పిండియు పాలు మాత్రమేగాని మాంస మింట లే" దనిదీనముగాఁ బలికెను. వెనుకటి దినములు కావుగదా యి. వి. తొల్లిటి విందులకువలె వెచ్చిన్నలు, బంగారుపూల నరకఁ దిందిన వెండి పట్లరములు, స్వాదుపదార్థములు లేకున్నమానె క్షుత్రీయోచితమైన మాంసాహారమైన నింట లేదుగదా యని విచారించుచున్న భద్రీరాజుగారి పృథ్వీనే కునికిపాట్లు పడు చుండిన జేగ తుట్టపడి లేచి యజమానుని దీనాననము నొక్క క్షణమాత్రము విలోకించి అక్క లల్లాసుచు "నేనుండ మీ కేమి కొఱంత. మీ యిచ్చవచ్చినట్లు నన్నుపయోగింపు" దను నట్లొక చూపుచూచి యొక కేక నైచెను.

అట్లంటి! యా పూరణి గదిలో పీటలు వేయబడియుం జె. ఆననములకు ముందు నికువెల్పు టరకాకు కుడియెడ ముల యంచు పాగుసము, దోసెలు, పనసతొనలు, మామిడి పండ్లు, సెనటిపండ్లు, వెడ్డింపబడి యుండెను. నడుమ సుగంధ ద్రవ్య భరితమైన మాంసపు ఆరోగరముంబడినను.

జ్ఞానమయి భోజనశాలను పృథ్వీకించిసంగిన యా కుటీ రము భర్తహర్త్యముగన, నామె కూర్చున్న పీట హాటక సింహాసనముగిను, పదార్థములమృతోపమానములుగను మారి నట్లగుపడి భోజన సమయమున పక్షుల కూడనిములు తూర్వారవముల వలెను తోచి భద్రీరాజుగారి కపటమితానందమును గలుగ జేసినవి.

భోజనానంతరము వారు తోటలోనికి బోయి వేదికలపై నాసీనులై యుండిరి. జ్ఞానమణి “అయ్యా! వెనుకటి పరిస్థితులను తలచుకొనిన నిప్పటి నాయీచనపు మీ కాశ్చర్యము గలిగించినదని మీకు డైకిఁ గనుపరుపక దాచినను మీ ముఖలక్షణములను బట్టి నే గ్రహించి హాళేరు. అనవత్యులరగు మీరు తన యనంగు బిడ్డకు గముచే మంచముఁ బట్టినప్పుడు తల్లి యిటు నాందోళనమును మనస్తాపమును గ్రహింప శక్తులరుగారు. తల్లి నదా పైవముచు పొర్లించుచు కుట్టువాని గోరంత కోరికల నొడవగా భావించి నా వేర్ప యత్నం చును. అక్కరణమున స్త్రీలకుండు హృదయమైన లజ్జను, నాప పుట్టుకతోనుండిన యహంభావమున ద్రోసివైచి యున్నైత మయింది జేరినాన. మీకు మిక్కిలి క్రియమై పేరుమోసిన మీ మునులొలుకు నగు నా తనయున కొనంగ నిచ్చగించిన వానిఁ బ్రాణదాన మొసంగ నారలగుదురు. నన్న నీట ముంచినను సరే! పాలముంచిన నరే! మీదే భారము” అని దీనముగా వేడుకొనసాగెను.

ఆ వాక్యములు భద్రీరాజుగారి కిష్ట కుసుమకోమల హృదయమును కలచివైచెను. కన్నులనుండి యక్రుధారా నివహంబులు సంతతధారిగా ప్రవహించి దొడంగెను. రమణీమణి! నీ కోరిన కోర్కె నెఱవేర్చుటకంటె నానందదాయక మగు కిర్దము వేఱొడు గలదే! పెండు ఘడియల్ క్రితము

నీకోర్కె నెఱవేర్చుగల స్థితిలోనే నున్నాని. కాని, యిప్పుడది దుస్సాధ్యము. ఎన్నడు రానిదానవు నీవు చేడిటకు నచ్చుట, నాకు మిగుల కీర్తికిరమగు వస్తువును నీకు సమర్పించి గౌరవింపఁ దలంచి నా మును జేగను చుపి నీ కా నుతగా నొనంగి. ఆహా! వైవస్వతము దాట వెళ్లవలెను? అని చెప్పి యాతఁడు వాపోన నొనంగెను. తనను విశ్రాంతము చేసిన యొక స్త్రీని గౌరవించి త్పిచ్చమున నాతఁడట్టి త్యాగ మొనర్పించునని యొక సంతసించెనే కాని తన మునుగిరి మును చెల్లివలేక పోయెనదా” యని నగచి వసించి వాని నితాననుగూడ విచించి కన్నీటి కాల్యంతోఁ గొఱుచుపోయెదవలెననుకొని గుఱిమును వీడి కిడు కప్పుబున స్వప్నహృదయమున గోయెను.

జేగను వలి మోహముచే గాలున కాసుకొని యెక్కువై వాని కంకురించిన జాడ్యము ముదిరి పరాకుమాట లారభమయ్యెను. “అమ్మా! జేగనో నాకుకొనునా” యని యాతఁడు తల్లి కడుగుచుండడి వాడు. అతఁడు కృశించి కృశించి కొలది కింబులకే తల్లిని విచారసాగరమున ముంచినను పైవసాన్నిధ్యమును చేసెను.

పరిమిలేములు కానకొనెను. ప్రకృతి స్వభావమును బట్టి కాలము గడిచిన నొకప్పుడు కుఱము తనంతనే కృమకృమముగా నుపరిమించును. కొన్ని దినములు గడిచిన కొలంది జ్ఞానమణి నిస్సహాయుడైన. తలకించి మూసె నందార్పి దలంచి

భద్రీరాజుగా గామను తఱచు దర్శింప నారంభించిరి. రాను
రాను వారి పురాణన ప్రియ దీప మొండొరుల మనోక్షేత్ర
ముల దినదిన ప్రసన్ననూనఱు శాశ్వతశాఖలై విస్తరిల్లెను.
ఒక శుభ ముహూర్తమున శశాంకుడు పురోహతుడుగా న
క్షత్రములు సభాసదులుగా పంచభూతంబులు సాక్షులుగా నా
దిగువురు గాంధర్వవిధిని వివాహార్చిరి. జ్ఞానమణి సమాగమం
బున కేడగ కారణభూతమో, యే సాధవము వలన భద్రీరా
జుగారి కోర్కె సిద్ధించెనో యూ డగయూదు విశ్వాసమున నొక
వెండి డగను చేయించి యూ దంపతులు వర్యంకరిలఱునఁ దల
గడ సమీపమున దానిని స్థాపించి తమ కృతజ్ఞతను వెల్ల
బుచ్చిరి.

ద్వితీయోర్ధ్వక—మృత్యుంజయత్వము.

చ. శతభిష గాఢ్యదున్ సతతశంభవతంసమునమ్ముకోషధీ
తతులకు నాఘంజిమ్మును సుహారం సేవధియుమ్మదారకా
పతిదనరాజయత్కృభవ గాఢలం బావగఁగోష పక్కటా!
హరివిధక్రిత్య పాప్యనికిసైన జగంబున దాటవచ్చునే!

[భిక్షుహరి

దండకాశ్రయ మధ్యమున గాఢరముగాఁ గొనివహించు
నఖిలక గాతమీ నీరంబున నొక పక్షికాల నిర్మలముగొని
పునీతుండగు నొక మునిశ్రేష్ఠుండు కాచురముగఁడను. గాతమీ
తరంగిణ దరవికస్వరనూత్నకమలకపాయగంధమును బూని
యుపశంపనాంకురంబులు పైకొనువేళ నీశ్వరస్తవముతో నిజ
లేది మునిబాలకులగు శిష్యులు నిచ్చలుగూడిరా నయ్యేట
న్నానమాడి సావిత్రి జపించి చెవరింకల్పమున లభ్యమైన
కంఠమూలఫలముల భుజించి నేనాగరి జ్ఞానయందో, పురాణ
గోష్ఠియందో కాలము గడం నూర్వాప్తియందో మయంబున
నాశ్వత్థత్వము బాదించి రాత్రి హరి హరిస్తుతోపువటకు
వారిధిసమునందే గుర్రమున పుంగవుడు కాలము గడుపు
చుండును.

ఒకనాటి మధ్యాహ్నకాలమున నుపనిషద్వాక్యముల మననము చేయుచున్న నొక బంధుభూతాత్మకమైన శరీరమును ధరించి యుండునంతః ఆకు శివుడు సహస్రము చూడఁజాలఁడని యామిగుచ్చు పాశములఁ బొంది సహస్రముతోఁ బరమాత్మను దురికింప సభిలంప జనించినవాడై యామునిశ్రేష్ఠుడు నిమిగ్నమున నున్న సహస్ర దృష్టితో భగవంతుని ధ్యానించి చూచెను.

సహస్రధివంశి లేచి కనగోయి వెజ్జచినంతలో రాజాను బాహుండు, నీలనీలగాతునిను, దీప్తిదుష్ప్రసాదముగల, స్వేదము నేర్చుముగలగును, విలోకినమాత్రభయం దాశయించు నొక పుష్పమంప మునిపుంగవునకు గోచరించెయ్యెను. పొటనే కూర్చి యమకర్మరాజుగా నెఱింగి, తన సహచారిత్రిముచే యమునిచైన ఛక్రంపఁ గల వాడైనను, బుద్ధగోడైనను పాపన్న సూక్ష్మ భయముపుట్టి దేహమును పయ్యెనున్న వాని మనస్సంచుక చలించి దేహము ప్రణమూర్చియు కంఠమయ్యెను.

అంత నొక కవిగారు “సహస్రన మొనంగుటకుఁ గాని నొక యోగదా” యని నాని నడిచెను.

“విశిష్టించిన గురువు గడచి పోవుచున్నది. మీరింకిఁ బరలోకమునకు దయాచేయవలెను. కాని మీ పుణ్యప్రవర్తి నమునకు భగవంతుడు మెచ్చి యొక సరిమిచ్చి యున్నాఁడు.

ఏమి కావలయునో కోరుకొమ్మ”ని యముడు సంయమితో ననియె.

మనివరుడు సంతసించి “కల్మషశమనా! ఈకర్మచక్షువులతో శ్రీమన్నారాయణుని దర్శింప వేడుమన్నాను. దయసేయ” గదే యని పార్శ్వచేను.

“మీ పరమ మొసంగితి. గానీ నీ నానంద” యని యముడు నుడివెను.

ముచి సంతృప్తి మానసమై “ధన్యవాదః! నీవు గదాధరంబవై యున్నంత సేపు నెరుకనుండి నీ పాపముల కరము వ్రక్కలు నెయుదు గనున భయము న్ను పడకున్నది. కాన ని దండము నా చేతికిముక్తి. పప్పుడు నిర్భయముగా నిన్నను సరించెద” ననెను.

యముడు “నల్లె” యని నాని నిష్క్రమించి యము సకుంజి నవ్వునవ్వి గదను వాసికొని వానిని ఎరుగని పోయెను. వియలించి స్త్రీభాగమునను దేవతా స్త్రీభాగమునను, నారినతి కాలములోనే జక్రవర్తులకు దర్శింపము దేవతలకు దేవతలకు నగు వరమేస్వరుని నిలయలగు నుత్తరపురవాకారంబు దొనెరిరి. యముడు “దయనీయమింపజేసి జక్రలహింసించు నేను పాపాత్ముండ”నని తెలిచి పుణ్యపూజ పూజకు మాత్రమే చొర సుసాధ్యంబగు నష్టరంబు ప్రసాదించి శంకించి తానావల నిలచ్చి యా పుణ్యమూర్తియగు మనిపుంగవనిలోని

కంఠుచు “సిరుల కాటపట్టగు నప్పట్టణంబు నందలి వినోదంబులఁ దిలకించి విష్ణు నందర్శించి వేగమ విచ్చేయుము. నేనిచ్చటనే నీకొఱకు వేచియుండెద” నని ముసలోఁ బలికెను.

అంత సముద్రనియు నైకుంతపుర స్వాకారంబుల దాటి లోనఁ బ్రవేశించి యందలి సుందరోద్భావనంబులఁ గలయఁ జూచి, మనమయగోపురంబుల సాయగంబున కచ్చేటువడి, ము దిమియు, మృత్యువునులేక, కేశకటాపంబు నెఱియక, లలాటం బున దీర్చిన యూర్ధ్వపుండ్రములు మాయక సంతతానంద సముద్ర నిమగ్నులగు పుష్పలఁగాంచి సంతసించి నగర మధ్యం బున దేదీప్యమానముగ వెలుంగు సాధంబు దావల మందార వన మధ్యంబునఁ దప్పతి సరోవర సమీపమున చంద్రకాంతో పలోత్పల పర్యంకమున లక్ష్మీదేవీ సహితంబై చల్లని కటాక్ష వీక్షణముల నెదఁ జల్లుచున్న నైకుంశుని దర్శించి కొంతవడి చేష్టలుడిగి యంత చేతులు విడిచి స్త్రీలింబుచేయ మొదలు పెట్టెను

పుర బాహ్య ప్రదేశమున కురుదా విప్రోత్తిమునకై వేచి వేచి యెంతకును మిగిలి రాకున్న విసిగి వేసారి గోడపై నుండి తొంగిచూచి “మునిపుంగవా! రమ్మ రమ్మని” బిగ్గ రగాఁ బిలచి చేనన్న యొనర్చెను. అప్పాటుండు సెల వివా ఱనవ్వి “ఓయీ! ఆనంద నిలయమగు నిప్పట్టణంబును వీడి రా గలనా! రాను! రాను! దైవసాక్షిగా నేను రాను.” అని పలి

కెను. అది వఱకే మృత్యుచిహ్నములు వీధులపైటఁ గాంచెము కనుపడ న్వర్ధధాములైన పావన పురుషు లలజడిఁజెంచి భగవంతుని మోల మొఱవెట్టఁ జనుచుండిరి. ఆ యమసం యముల సంభాషణ మరింత వారిని కలవర పెట్టెను. ముని నావలకు రప్పింప వేఱు మార్గము గానక యముఁడు శ్రీమన్నా రాయఁడునుద్దేశించి కరకమలంబులు మొగిల్చి “దీర్ఘాక్షకాథి నాథా! న్యాయాన్యాయ పరిపాలనదక్షా! మానవులచే నా యాజ్ఞలు ధిక్కరింపఁ బడుకాలము నేటికి సంపాద్యమైనది. ఆమునిముచ్చ నీ సాక్షిగా నిష్కరమును వీడిరానని నన్నుఁ దృణీకరించుచున్న వాఁడు. నాయందుఁ గరుణించి నీయాజ్ఞను డయచేయ వేఁడెద” నని మొఱవెట్టెను.

శ్రీరంగేశుఁ డప్పు డప్పలుకు లాలకించి కలకలము వారింపఁ దలచి “వైకుంఠపురవాసులారా! అలజడి నొందకుడు ధర్మరాజా! నీవు విచారింపకుము. పుణ్యమూర్తియగు నీ ముని వచనము లమోఘములు. నా సన్నిధిఁ జేరి నాసందర్శన లాభము నొందిన పురుషున కెన్నఁడైన మృత్యువున్నదే? శరీరము వీడి యీపురము చేరువారికే కాశ్వతానందము కరత లామలకమగుచుండ సకరియఁడై నన్ను చేరిన యీపుణ్యమూర్తికిఁ జావున్నదే? కాన నీవింక వీని యాస పడలుకొనుము” అని గంభీరముగాఁ బలికెను.

అప్పలుకుల కర్కశుతుండు సిగ్గుపడి వెనుకఁ జేసి

తన గదమాట జ్ఞప్తికిరా సంయమి నవలోకించి “మృత్యుంజ
యా! నాగద నాకిచ్చి వేయుము. నేఁ బోయెద. కృష్ణాభా
వమున నర్జనునిరీతి దాని యభావమున నాయాజ్ఞలు నెఱవే
రుట కడుంగడు కష్టము.” అని వేడుకొనఁ జొచ్చెను. తనకు
గల్గిన విజయముచే గర్వించి యమ్ముని “ఓయీ! చాలుచాలు!
ఈగద సాహాయ్యంబున నీహానర్చిన దురంతములకు మేర
లేదు. దీని నొసంగి నా సోదసుల కపకారం బొనర్చిప నేనంత
వెట్టినే! పోపొమ్మ”ని వానిఁ దూలనాడెను.

న్యాయాన్యాయవిచారణ దక్షుండగు జగముల తేజా
ముని యహాభావ సంజనిత వాక్యము లాలకించి “మునిసత్త
మా! నీన్యాయవిహితం బలుకు లీపాటి కట్టికెట్టుము. తల
లేని ముండ్లమువలె, గడలేని యముఁడు నిష్ప్రయోజనము.
కాన గదనింకఁ గాలునకు వప్పగింపు” మని మునికిఁ బలికి య
ముని డెఱుఁగాఁచి “ధర్మరాజా! నీవెంత యవివేకివోయి!
సగుల ప్రాణంబు లవహరించు నపుడు స్వయముగా నెన్నడును
పోవలదు. ఈముని సత్తియునివంటి పుణ్యసత్తముల స్వయ
ముగాఁ గొంపోవలసి వచ్చినచో నీవగోచరుండవై నీ యాయు
ధములనుగూడ వారి దృష్టిపథమునఁ బడనీయక తిరస్కరణ
విధ్యచే వారలఁ జేరి జీవముల గ్రహించుచు మదాజ్ఞల నెర
వేర్చుచుండుము. ఇట్టి యనాగోచన కార్యముల నెన్నండును
చేయుట” మని బోధించెను. నాటంగోలె యముఁడు మనుజుల

కగోచరుడై జీవములఁ గొఱచోవు చున్నాఁడు.

కాలవైపరీత్యంబుచే ఘనులు సైతము కొలఁచుల చేశు
లంబడి యణగియుండురు కదా!

తృతీయోక్త-అధికారమదము.

— ♦ —

చ. కలితవిపత్తి దండపదఖట్టనసేయుచు మన్నుకై వడిన్
ఖలుఁడు విధాతపిండితముగా నొనరించి నితాంతచింతయన్
బలితపుసారెపై నిలిపి పాయక డెండము ద్విష్టగున్నవా
డలమి కులాలురీతిఁ జెలియం గలవార మె యేమిసేయునో!

[భర్తృహరి]

ద్రావా పిరువదియైదు వందలసంవత్సరముల క్రిందట
సింహాశద్వీపమును విజయుఁడనురాజు పాలించుచుండెను. ఆతని
రాజధానియైన యనురాధ పురము నకలైశ్వర్యములతోఁ దులఁ
దూగుచుండెను. అప్పట్టణము నందలి శివాలయమున మహా
శివరాత్రి దినమున గొప్ప యుత్సవ మేఠేటఁ జరుగుచుండును.
ఆనాఁడు రాజు కిరీటధారియై పరివారముతో దేవతా దర్శనము
నకు రాత్రిఁ బోవుచుండుట యాచారము. నియమప్రకార
ముక శివరాత్రినాఁడు రాజుగారు దేవాలయమునకుఁ బోయిరి.
గర్భాలయములో మహాన్యాసపూర్వకమైన యభిషేకములు
సహస్రవ్రత పూజాదికములుఁ జరుగుచుండ రాజుక చోటఁ
గూరుచుండి చెవియొగ్గి మంత్రముల వినుచుండెను. ధూపదీప
నైవేద్యములు, మంత్రపుష్పములు వరుసగా నొకదాని వెనుక
నొకటి జరుగుచుండెను. అట్టి రీతిఁ బఠించు యాస్తోత్రపాఠ

ములలో నొకటి మాటిమాటికిఁ జదువఁ బడుట విని దాని యర్థమేమని యక్కడి పండితులలో నొకనిని రాజు జూర్జించెను. “జగచ్చక్రవర్తి తన యిచ్చానుసారంబుగా రాజును భిక్షకుని గను, భిక్షువును జక్రవర్తిగను జేయఁగల సామర్థ్యమును గలిగి యున్నాడ”ను వర్ణమిచ్చుచుండె నీళ్లకేమని యా పండితుండు జవాబు చెప్పెను. అదివిని రాజు తోకఁ దొక్కిన తాకించు వలె లేచి “ఇట్టి రాజహోహ వాక్యములు పల్కియు మీరు బ్రాహ్మణులరు గనుక బ్రతికి పోతిరి. ఇట్టి యనభ్య వాక్యములు మృతపాయమైన సంస్కృతభాషలోఁ బలుకఁ బడుట యు నయమే? వాడుకభాషలోనుండిన నంతయు నుద్రేకమును పురిగొల్పునవియై యుండును. ఇప్పుడైనను నా గట్టి నమ్మకమును దెలిసికొనుఁడు. నన్ను పదభ్రష్టునిఁ జేయ నెవరికిని శక్యంబుగాదు. ఇది నమ్ముడు.” అని కఠినముగాఁ బలికి గోడ నానుకొని కూర్చుండెను. స్వామి సేవకై యొనర్చు నృత్యగీతవాద్యంబులచే జోహాట్టు బడినవాడు నోరె ననతి కాలములోనే రాజు గాఢనిద్రా పరవశుఁ డయ్యెను. వారివారి విధాయక కృత్యము లొనర్చి భూసురు లిండ్ల కేగిరి.

రాజునకు మెలఁకువ వచ్చునప్పటికి రాత్రి కోడికూరత వేళ దాటిపోయెను. గర్భాలయములోని మినుకు మినుకు మను నిత్యదీపపు కాంతి దప్ప నచ్చట వేరుకాంతియే లేదు. దేవతమంత్రయు నిర్మానుష్యముగను, నిశ్శబ్దంబుగను నుండెను.

చీకటిలోఁ దడవికొనుచుఁ బోయి మోకాళ్లకును నెత్తికినిఁద గులు చెబ్బలను లెక్కనేయక యాతఁడు సింహద్వార కవాట మును లాగి చూచెను. కాని యాతని దురదృష్టముచే నది యావల తాళము వేయఁబడియుండెను. తలుపు తెరువుఁ దని యాతఁడు కేకలు నెచ్చినైచి విసిగి యపరాధులను కఠినముగా శిక్షించెదనని భయపెట్టుచు నును. కాని యాతని బ్రతిమాలుటలు భయపెట్టుటలు గూడ నిష్ప్రయోజనము లయ్యెనని కేకలు దేవాలయము దశభము దాకి ప్రతిధ్వనించి నప్పుడా ధ్వను లచ్చటికి ప్రమథగణాలులా రాజయొక్క దీనావస్థకు నవ్వించునన్నవా యుచునట్లుండెను.

కొంతనడికి గుడి యావరణాలోనున్న యింట నిద్రించుచున్న పూజారివచ్చి యాధ్వని దొంగలనవ్వడియని యనుకొని తలుపు తెరచుటకు ముందు “ఏమని వాగని” బ్రతిక్షించెను. “నేను నీరాజును భయములేదు. తలుపు తెరువుము” అని లోనుండి కేక పెట్టెను. బహుశః వాఁడొక తాగిగుబోతో లేక పిచ్చివాఁడో యని ధైర్యముతో జానకు పొడుగు చెవితో నానిఁడు నలుపు తెరచెను. అోడనే వాయువేగమున నొక వక్ర్రువిహీనమైన వ్యక్తి లోనుండి వచ్చి నిశ్శబ్దముగాఁ జీకటిలో నైకకమయ్యెను.

పాపమా రాజు విలువగల తన దుస్తులను కిరీటమును బోగొట్టకొని కోర్కెము మూర్తిభవించి నటుల వీధులమెల

పరుగులిడుచు దుమ్ముతోఁ గప్పబడిన శరీరముతోఁ గోటలోఁ బ్రవేశించి యచ్చటి కాపలావానిని దోసికొనుచు నంతఃపురముఁ జేరెను. అచ్చట నొక యున్నతాసనమున వేళొక రాజు తన దుస్తులను, తన కిరీటమును, తన ముద్రికను, ధరించి తన యాకారమునే చాల్చి సుఖపడుచు యుండెను. అన్ని విధముల నాతనిఁ బోలియున్నను తన్నూతన ప్రభు ముఖము నందలి తేజస్సునుబట్టి యాతఁ డొక దివ్యపురుషుడని తెలియక పోదు. ఈవిచిత్ర దృశ్యమును దిలకించి సంతలో నిర్విశ్రాంత నోట మాటలేక కొంతకాలము నూతన వస్త్రాభిషక్తునిఁ జూచుచు సింహాసన భ్రష్టుడన విలయు డట్లే నిలచి యుండెను. అనూతన పురుషుడు కన్నులఁ బ్రేమామృత మొలుక విజయునిఁ జూచి “ని వెవ్వరవు? సేరాకితఁ గెల్గబెను? నుని ప్రశ్నించెను. విజయుడు చిత్రభావముతో వానిఁ జూచి “నేనీ కోట కధిపతిని దుష్కర్మముగా నాసహాసనము నాగ్రముంచిన దోషినినుండి నా రాజ్యమును స్వాధీన పరచుకొనుట కై వచ్చితి” ననెను. ఆ సాహసవ్యూహముల కిబ్బుపడి యచ్చటి రాజసేవకులు కత్తులు దూర చార్దిన్యమును జేయు నుండిరి. కాని వారిని గొల్లెరాజు వాదించి మరణహాసముతో “నివు రాజపు గావుగాని తప్పక వారి ఏమాపడుడి వగుదువు. ఇంతటినుండి యా వేషమునకుఁ దగిన దుస్తుల ధరించి గుణముల నినుఁ బోలిన మరకటమును సహవాసిగాఁ గొని మా జను

త్యుల కనువర్తించి మూడు వినోద మొనంగుచుండుమని" నెల విచ్చెను. విజయుఁ డింకను కార్తవ్యమునకుఁ గడంగ నక్కడి భటులు వానినిఁ గట్టిగ బంధించి కోట యావలి కీడ్చుకొని పోయిరి. ఎచ్చట విన్నను కోటనిండ "మహారాజునకు జయ మునుఁగొక" యను వందిమాగధుల స్తోత్రపాఠములు వినరా విజయుని హృదయము ప్రక్కలై యుండు నిస్పృహఁ జెందెను. మరునాఁడు విజయుఁడు వేకువను నిద్రమేల్కొని గత దిన చర్యయంతయు కలయని భావించి మనస్సును సమాధాన పెట్టుకొనిఁ జూచెను. కాని ప్రక్కమీద నటునిటు దొర్లి గడ్డి నలిగిన చప్పడును, ప్రక్కను చిరుగంటలుగల టాపి యు, సమీపమున గుట్టపు సకిలింపులును, వింత దుస్తులును, పండ్లికిలింపుచున్న కోరియుం దిన యవస్థ జాగ్రదవస్థయేగాని ముష్ణవస్థ గాదని యాతనికిఁ దోపఁ జేసెను.

దినములు, వారములు, నెలలు శీఘ్రముగా జరిగి పోవు చుండెను. అనురాధపురమునకు సుదినములు వచ్చెను. ధర్మము నాల్గు పాదములతో నడచుచుండెను. దివ్యవైభవ విజయుని పాలనమున నెలకు మూడు వాసలు గురియుట, పంటలు మీసము వాసియు తగ్గక వండుట, జనులెల్లరు ధర్మవర్తనులై చరింతుట మొదలుగాగల సుభిక్ష దినములు వచ్చుటచే నా రాజ్యము సర్వసంపదలతోఁ దులదూగుచుండెను. ధర్మము చేరినిండ పురేశ తీరికగాఁ గాలము గడుపుచుండెను. ఇట్టి

సౌఖ్యంబుని మధ్యంబున మనస్సాని విజయుఁ డొక్కడే దీనా
వస్థ యందుండెను. చేయుచుదిలేక తనకు వైరము విధించిన
విదూషక వేషమును ధరించి యెల్లరకు విధేయుఁడై మెలంగు
చుండెను. నూతన వృద్ధు వీరని నెచ్చటనైన నొంటరిగాఁ
గలుసుకొని నవ్వును కొంత హాస్యముగను కొంత నిజముగను
నతనిని “ఇంకను నీనే నా రాజపు” అని ప్రశ్నించు చుండెడి
వాఁడు. చిరునవ్వుతో మృదువుగానుండినను ఆమాటలు
వెన్నరాసిన కత్తికొత్తవలె, నుగ్గరముల వేళ్ళతో మొట్టిక
డేలు బొప్పివలెను కనములుగానే యుండె. కాని దింత చచ్చి
నను పులుపు విరుగనన్నట్లు విజయుఁడా ప్రిశ్నకుఁ గినిసి
“నేను గాక రాజపు నీవా!” యని సగర్వముగా జవాబిచ్చు
చుండెను.

పాశ్చర్యరాజ్యమునకుముఖ్యపట్టణమగు మధురానగరము
నవ్వుడు కులశేఖరుఁడను రాజు పాలించుచుండెను. పుణ్య
క్షేత్రములలో మోక్షదాయయు మీనాక్షి దేవి కాలపట్టును
నగు మధుర సప్తిప్రాకార గోపురములతోను, సహస్రస్తంభ
మంటపములతోను విగాజిల్లుచుండును. తన్నిర్మాణము ల
న్నియు నీకులశేఖర మహారాజే చేయించెను. ఆయన దేవీ
సవరాత్ములు గడు వైభవముతో నచ్చట నేటట జరుపుచు
ండెను. ఆసమయమున నేనుగుల యూరేగింపులు, విలు
విద్యాపరీక్షలు, మల్ల యుద్ధములు, గారిడీ వినోదములు, వేద

పరీక్షలు, పండిత సన్మానములు యొకటిగా వనేక వేడుకలతో నిండి మధురాపగరము రెండవకైలాసమువలె నొప్పుచుండెను. తనరా దినములలో నీయుత్సవమును వీక్షింపఁ దన యనుగను సోదరుఁడును, వసురాధ పురాధీశుండును నగు విజయునిఁ దోడ్పఱచుకలశేఖరుఁడు తన మంత్రులలో నొకనిఁ దగిన పరివారముతో సింహాళమునకు మహాలయామావాస్యకుఁ బూర్వమే ప్రయాణము చేసి పంపెను. మంత్రి పరివారముతోఁ బ్రవేశించి “మూలానక్షత్రము నాట్టికైనను దప్పక దయచేయును” యన్న ప్రభు నాజ్ఞను విజయునకు నివేదించెను. ఆ యాజ్ఞను గూతన విజయుఁడొ దలఁచి, రాయబారుల కుచిత సత్కారము లొనర్చి మధురాపురస్థభౌత్యదర్శన లాలగుండై ప్రయాణమున కాజ్ఞల నొసంగెను. రామేశ్వరము వఱకును పశుబ్రాహ్మణముల కేసి తుచ్చుట గుర్రీవ వనమువలెఁ గన్నుల పండువుగానున్న పాండ్యరాజ్యమునఁ బ్రవేశించి, రాజును ముఖ్యపరివారమును యేనుఁగులు లొట్టిపిట్టలు గుట్టముల మీదను స్వారి వెడలఁ దక్కిన సిబ్బంది కాలక్షేపకము బోవుచుండెను. ఈవృత్తము ప్రేక్షకులకు మహదానంద దాయకముగా నుండెను. కాని యాపరివారములో నొకఁడగు మన విజయుఁడు విదూషకవేషము దాల్చి ముడిగాళ్ల బక్క గుట్టము నొక్కి పూర్వపురామ బంటును తన ప్రక్కను గూర్చుండఁ బెట్టుకొని, పోవుచు వింతయైన నంతసమును బాపరులకుఁ గలుగ

చేయుచుండెను.

వారు మధురాపురము జేరిన వెంటనే కులశేఖరుడు కోట వెలుపలి కెనురువచ్చి తమ్ముని నమస్కారము గైకొని గాఢాలింగన మొనర్చి దీవనలిచ్చుచు నాతని క్షేమివార్తయు రాజాన్నత్య విషయమును నడుగుచు దన ప్రేమ వాక్య మృత ధారలచే బ్రయాణాయాన సంజనిత తాప మపసయిం చుచుండెను. వీరిని దూరమునుండి వీక్షించుచున్న విజ యుడు దానికీగినిసి పరుగు పరుగున కులశేఖర మహారాజు న మ్మొఖమును దరిసి “సింహాద్వీపాధిపతియగు విజయుడను నేను. నేను మీ యనుగ్రుం దమ్ముడను. నన్ను మీరా నవాలు బట్టలేదా! మన శరీరములలో బ్రసహించు రక్తమొ క్కటిగాదా! ప్రేమనను నిజము చెప్పుట లేదా? ఈ మోస గాడు నా యాకారము చాల్చి నా రాజ్యమును నీసోదరుని గూడ నడపించుచున్నా!” డని యాక్రోధన మొనర్చెను. ఈ విపరీత వాక్యములచే నొక్కింత నివ్వెఱిడి మహారాజు వారి ద్వరినిదేర పాఱ జూచి “రాజలు, హస్యగానిని జెలికానిగా నుంచుకొందురు. కాని యిట్టి పిచ్చివానిని జేరదీయుట నె దును జూడలేదు. దీని వలన మా సోదరున కెట్టి వినోదము గలుగుచున్నదో” యని తమ్ముని హస్తమును దన హస్తము నఁ గీలించి యంతఃపురమునకుఁ గొంపోయెను. మహారా జుని ప్రియమును గుర్తెఱింగిన ఇటులు వెంటనే విదూషకుని మోడ

బట్టి వెనుకకు నెట్టిరి.

నవరాత్రములు మిగుల వైభవముతో జరిగిపోయినవి. విజయదశమినాడు మహారాజు దర్బారు గావించి తన ప్రజలకు దర్శన మిచ్చి తగినవారికి బహుమతుల నొసంగి సత్కరించి, సాయంకాల ముత్సవముతో శమిషావృక్షమును జేరి తత్పూజ లొనర్చి, రాత్రియగుసరికి గోటకు జేరెను. ఈ పది దినములు జరిగిన యుత్సవము దివ్యపురుషుని సాహచర్యము వలన మఱిత శోభాయమానమై ప్రజల మానసముల నలరించెను. మన విజయుడును మనము సూతమీ సంతోష సమయమున గోరంత మార్పు జెందక పోలేదు. ఈకార్యము లన్నిటికి మూల పురుషుఁ డొకఁ డున్నాడనియు నాతని మహిమ లనంతములనియుఁ చెలసికొని తన పాప భూయిష్టమైన జీవితమును దలపోసి, పశ్చాత్తాపము నొంది తన్ను క్షమింపుమని మనఃస్ఫూర్తిగా వేడుకొని మనశ్శాంతి నొందియుండెను.

అనురాధ పురిప్రభువు తన నగరమునకుఁ బోవ త్వర పడుటచేఁ గులశేఖరుడు నాని పరివారమునకుఁ దగిన కానుక లొసంగి యేకాదశినాడే పయనముఁ జేసి పరివేసెను. వారును వచ్చిన దారినే మరలిధనుష్కొటియుద్ధ నోడ నక్కి సింహళమును జేరి యుచితకాలమున ననురాధపుర ప్రవేశ మొనర్చిరి.

ఒకనాటి రేయి శిరత్కాలచంద్రికలు తమ వెల్లదనముచే నగరంతయు జలతారుపోత పోయగా, దివ్యుడైన విజయా

ధిపుడు మహదానందమున నుప్పరిగపై నానీను⁴¹ విదూషకుని బిలువ నంపి, కొంతవడి వేడుకగాఁ బ్రార్థన గడపి, తక్కిన పరివారమును దమ పనులపైఁ బంపి యొంటరిగ తన యొద్దనున్న ప్రాతవిజయునిఁ జూచి “నీవే నా రాజపు?” అని పునఃప్రశ్న మొనర్చెను. విదూషకుఁడు వెంటనే చేతులు జోడించి మోకాళ్లపై సాగిలఁబడి, “ప్రభూ! తమ రెంటినివేన టుంగ నేర్తునే? నేను పాపాత్ముఁడను. నా పాపములను మన్నించి నన్నీ సంసారాంబుధిమండి దిరిగివచ్చి కనుగొంది ముక్తి ప్రసాదింపుఁ డని” గల్గపిస్వరముతో మనవి నొనర్చెను. తోడ్పాటున నా దివ్యుఁడు తన మానుషరూపమును వదిలి మందహాసము వదనము నలంకరించి “నేనైవ ప్రేరితుఁడ నైన దివ్యపురుషుఁడను. భగవంతుని యపారశక్తి గుఱుకొని యహంభావమున మెలుగు నీకు నీతివర్తన బోధింప వైవముచే ననుభవించుట నై యిటు వచ్చితి. నీ రాజ్యమును నీవు గ్రహించి భగవంతుని మహిమలఁ గొనియూహించు బ్రహ్మజ్ఞుము నరయుచుఁ జరకాలము రాజ్యముఁ జేయుమని” యాశీర్వదించెను. విజయుఁడు వానికి సాష్టాంగ మొనర్చి మానసికముగా వైవము నారాధించి లేచి కనులు దెరుచు నవ్వులకా దివ్యుఁ డబ్రహ్మం దయ్యె.

ఆహా! ఈశ్వరుఁ డెప్పు డేకార్యములెల్లనర్చునో తెలియం గలవారమే? తన వివరీత వేషము మాయము రాజు ది

హృదయములో నారే దలరారుచుండెను భగవంతుని తోను
త నుజునను నోడును విజయించు జరకమును ప్రానురంజక
ముగా రాజ్య మొనర్చి తుదనీశ్వర సాన్నిధ్యము జేరెను

చతుర్థాధ్యాయము

క. “కరచరణా ద్యవయవముల

భరముగన వలలు మొగముపై నిందారక

శిరస్సెల్ల దెల్లబాటును

దామాలిన తృప్తయొకడ భవారణానన”

[భృశంబు]

ప్రారణికదేశములోని యుగ్మహస్ జగరమునకు బావు
తొర్లమున కంటెలూ యను వట్టణము గలకు.

బర్హా, శీలదా, గాంధారము మొదలగు తావ్య
ములను గొల్లగొట్టి కాసు నుపాదించిన భవారణానన
నములఁ జరపియ్యాముచే, ధూళిధూసర వరివృత్తంబైన
సార్థముపై నిడుకొని, యొక్కనాడు నూర్యుఁడ నైమించుచు
డ శౌర్యంబునకుఁ బ్రఖ్యాతిజెందిన, అట్లాసేనాని, కంటా
లూపుర ప్రవేశ మొనర్చెను.

తత్పట్టణ ప్రభువగు వాదుమా మేదపై విరాసముగా
విహరించుచుండెను. అప్పుడు సార్థముచే గాచిపబడిన పరా
గ మేళముల మధ్యనుండి ప్రవరించు సంధ్యారాగములోఁ బో
తక మొలయుచున్న గుట్టముల పల్లంబులతో, కర్తెంబులను,

రత్నఖచితములైన ఖడ్గముల పిడులును, ఒరలును, బరువును
 మోసిమోసి విసుగునఁ బండ్లకిలించు నొంటలును, మాసిన
 దుస్తుల ధరించి ప్రయాణమునఁ గలిగిన బడలికచేఁ గా
 భీడ్చుకొనుచు వచ్చు చున్న యోధులును గలిగిన దృశ్యము
 పాదుషా కంటఁబడెను. మనుష్యులును, జంతువులు, నెడతెగని
 ప్రవాహమువలెఁ గోట గుమ్మమును గొంత సేవటికి దాటిపోవ
 అట్లాఖానుఁడు పాదుషాను దర్శించి వంగివంగి సలాములు సేసి
 యిట్లు మనవి యొనర్చెను. “ప్రభువువారి శత్రువులు యమ
 నదనంటున కంపఁబడిరి. ఖిల్లీలు తమ యాజ్ఞ శిరసా వహిం
 చి నజరు లంకియున్నారు. వణిక్కులు కర్షకులు - వారివారి
 ధర్మములను నిర్భయముగా నెరవేర్చుచు దేశమున కపారమైన
 సంపదను జేకూర్చుచున్నారు. షర్వతరాజులు తమ గర్భగర
 హేమమును, సముద్రుఁడు తన యంతర్గత మాత్రికములను రత్న
 ములను తమకుఁ గానుకగా నుంచుచున్నారు. తమ రాజ్యమం
 తయు సిరుల నోలలాడుచున్నది. బల్తాకాఖిలీసా యొక్కఁడు
 మాల్కీమే తమ శౌర్యముఁ జవిఁజూడ సాహసించెను. కాని
 వాఁడును శమనుని యతిథిగాఁ జేయఁబడెను. వాని రాజ
 లాంఛనములు, దుస్తులు, కత్తులు సమస్తైశ్వర్యములును దేవ
 రహజారమునకుఁ గొనిరాఁబడె. ఏలి కకాయాసము దోప
 చేసి నా వృత్తాంతము గొంతవివరించి మనవి నొనర్చెద.” అంత
 పాదుషా యిష్టనూచకమైన శిరఃకంప మొనర్ప సేనాని యిట్లు

వర్ణించె:—“బల్హకాఁగి సహద్యా మితను నొక్కమైలు
 దూరముండుగతే పట్టమగు పొలచే నింకెనలూ నాయడవుల
 దాగుట కనుకలకైన నలము నాసి నెవ్వముల నట నిలిపి
 కొలదిమంది భలతో నగఁముడైబడితిని. ఇట్ల సాహస
 మొనర్చుట నగఁమును మేము ఎక్కుకొనుటకు గాక యా
 దేవుని బలంకావు నీ నీ నుడి యటకు నిప్పించి, మా ప
 న్నిన బలం దేవుముట నీ ప పాటునఁబ్రకటము మీదిఁబడి
 మే మూహించినను, మారాక కొలఁగొనవాని చరిత్రాని యు
 డినపక్షగల్గె, కామనఁ దానెందుల నీ లంగ సహద్యార
 మున నరిచి మమ్మలఁ గదలంపు బాలచంద్రుడు వెలుగు
 పతాకిమును నీ చి పరిగిమి నీన యాసు లకు ముందుండితి.
 ఆ వ్యసాను నాచి నయము కల వారము వోలె
 మేము మా కొ కు గుఱి న్నతిమి. నీ మమ్మల వెం
 టు నీ ను మాన వలయును కరితమి. నీటనే మా
 నెవ్వములయు నొక మీది కలగె య నొకరి ది.

ఇట్లు నీలన గొన్య మన ముండు ప ము కొటలోని
 భక్తిహృదయమునకు శిలచిమి. ఇందు, గాదెలో ధార్య
 పురాణ నీ నీలన మలతో బంగారము, వీడి, నీర్మములు
 కుప్పలు కుప్పలుగా దాచి ముంచెడి. ఆ దుఁగోనికి లుక్కు
 నీ నీ నీ హృదయమునకు నీ క నిమ్మ ముల నె
 క్కించి మెరుగును నీ గువలెన, నీటిలోని పులకండ్లవలెను

తళతళలీను వజ్రవైభూర్యముల కాంతి కానందించుచుండెను వానిఁ జూచి నే నిట్లుంటి. “ఓరీ! మునలపిసిని గొట్టా! నీకింత ధనముతో నేమి ప్రయోజనము?

నిరర్థకముగా నింత ధనమిచ్చట పాతిపెట్టుటకంటఁ, విరివిగా దీనిని వెదజల్లియుండిన, ఎన్నో యాపదనుండి కాపాడఁగల కత్తులు, కతారులు నేనవే లిప్పుడు మొలకలెత్త కుండెడివే? అప్పుడు సీకీర్తికిఁ గళంకము వాటిల్ల కుండెడిది. ఈ బంగారు తునుకలు వడ్లగింజ లగునా? నీయాకలిబాధ యీవెండి ముక్కలు దీర్చఁగలవా? నీ శరీరబాధ నీవిలువలేని రత్నస్థగితమైన నగలు తొలగిపడ గలవా? మృత్యువు నిన్నొడిసి పట్టుటకై యీహర్ష్యముఁ జరకుండ, నొక్క తృటికాలమైన, నీధన రాసులాపఁ గలవా?—”

పిఱికి పడవలె యాభిరూపా యామేడలో దాగుటచే వానినా చీకటి కొట్టులోపెట్టి లాశమునైచితి. ప్రాయశః వాడు బంగారు తేనెవడ్లదీటుక్క గూళ్లలోని తేనె నాస్వాదించి నంతోపించుచుండ నోపు. ఏలనన? ఎలుపు తరువుమని యొక స్థిరవగాని, యాకళింపన ధ్వనిగాని, బాధనొందుచున్న మూలుగుగాని, వెలుపల కొక్కింతయు వినరాదయ్యె.

కోటలో నిదియు, పట్టణములోనివియు దేవరకు కాను కగా సమర్పింపఁ దగిన వస్తుచయములు సంగ్రహించి, యా బొక్కనపు తలుపును తిరిగి తెఱువ నా లుభాగ్రోసరుడందు

బెద్దనిర్వరణ జెందియుండెను. శరీరము శుష్కించుటచే వ్రేళ్ళ యంగరములు జారిపడియుండె. చనిపోవు నప్పుడైనను ధనమును గొగలించియే యుండెను. సూర్యరశ్మి చూచి యరలో నుండుటచే యా శరీరము పచ్చబడి గడ్డము వెల్లెనై యుండెను. అందుచే నా శరీరము వెడి గడ్డముగల బంగారు విగ్రహమువలె గన్పడును.”

చిత్రముగానున్నను నిజమగు నీ చరిత్రను అట్లుగా నుడు కంబాలూ పామసాకు నివేది పూనుని యసాధారణ ప్రశ్నకును, కాశలక్షణకును, గాగుషా నెచ్చి తానుతొంటి పిశునత్వము కిడి వాని నాగ గానాకు సుజేదారుగా నొనర్చి తక్కుంగల సేవకులకుఁ జగిన పారిశోధికములనిచ్చి, మరీకులను బాగుచేయించి, ప్రతి సుకృతారము బీకల కన్నదానము చేయుచుఁ దక్కుంగల యనేక ధర్మకార్యము లాచరించి చక్కగా రాజ్యమేలి తుడిఁ బుణ్యగతులందెను.

పంచ మౌరిక—శివపురపుజమీందారుడు.

చ. నలువకులాలుభంగి శలిన ప్రభవాంశములందు దేనిచే
నిలిచె, దశావతారవన నిరీశుడయ్యె ముఠారి దేనిచే
తెలుచె గపాలహస్తాడయి ధిక్కు కుడయ్యె బుఠారి దేనిచే
నలరవి దేనిచే దిరుగు గాఢనకర్మము శంకృమేకదా!
భక్తహా.

సాయం రాష్ట్రములలో వాణిజ్య చారిత్రిక విషయముల బ్రాహ్మణాచార్యులను పట్టణమునకు సమీపమున శివపురము జరిగిందా గ్రామము గలదు. దానికి బ్రాహ్మణుల కుమారులు. పుష్టిపూర్వకము జరిగిననాటి కాయన కింపదేండ్ల పాయముగల కుమారుడు ఒకడుండెను. నలుగురు కుమారులు పుట్టి పోవుటచే గడపటి సంతానమును నాకుష్టవానిని తల్లిదండ్రులతి గారవమున బెంచుకొనుచుండిరి. ఆ గ్రామమును గాయలచే స్థాపింపబడిన మధ్యమ పాతశాలలోని విద్యను పూర్తిగా గ్రహించిన వెనుక నున్నది విద్యకై జ్యోతి మ్రోవి గాన్పరము పంపవలసి వచ్చెను. కుమారుని నొంటికి నిడుచుట కష్టములేక, వారు కాన్పరములో గుమారుని చదువునకై యొక పెద్ద మేడను గట్టించిరి. పురుషియందలి మోహపాశమును గ్రొంచుకొనలేక కొంతకాలము కాన్పరమునను, పుత్రికైత్యులగు తమ కైతుల క్షేమ మాయుటకై కొంతకాలము శివపురమునను, వారు గాపురమును ముడిచి. జ్యోతిసాధనాయుగూడ తల్లిదండ్రులయొడ గడు భక్తి విశ్వాసములతో మెలగుచు

జేను. కుశాగ్రీబుద్ధి గలవాడగుటచే నది డిరువదవయేటనే పట్ట పరీక్షయందు తీర్ణుడయ్యెను. అంతటితో విద్యాభ్యాసమును మాని జమీన్ వ్యవహారములఁ జక్కఁజెట్టుకొని వృద్ధాప్యమున తనకు విశ్రాంతి నొసఁగుచుని తండ్రిగోధాప జ్యోతీంద్రుడు శివపురముననే నిర్మింపఁజేసిన సీమనోపయ్యను జమీనరిపాలనా విధానమును నేర్పుకొనుచు జేను.

కుమారునకుఁ గల విచారాదు సేవనచ్చినవని కోడలను రాయలు పెరకుచున్న సమయమున, సైన్యా కుటుంబమున కొక గొప్ప విప్లవము చచ్చిపట్టెను. జమీందారగియుగు శాంతాదేవికిఁ బరివరములు జ్వరముగాఁ బరూషితి తిప్పులు చెడిపోయె. సునంద్రుని తండ్రి సేవ యొనర్చినను కార్యములేక గూఢచీనులగు నట్ల కుమారుని వీడి పరలోకమున కేగె. చిరకాల స్నేహబంధమును తెంచినవైచి తనను దుఃఖిసాగరమున ముంచిన గృహణింబంది తలఁచి సదాచింత చే జమీందారుడు గృశించుచున్నది. ఏటవ శీతకాలమున జరుగు భారతదేశీయ మహాజయంత్ర యాచార్యరము లక్షగణ (లకో) పురమున జరుగుచున్నది. సమీపముగో జరుగుచున్న దానినిఁ గలకరింపఁ గురూహలముగలఁని నిశ్చితోఁ జెప్పి యాయను యశమతినిం బరసి జ్యోతీంద్రుడు పయనమయ్యెను.

వ్యవహారము తనచేతి మీదుగనే జరుగుచుండుటచే

గావలసిన ధనమును జేతబట్టి జ్యోతీంద్రుడు దేశీయ మహాజనసభ దెఱచునప్పటికి లక్షకణ పురమును జేరెను. జను లూరే గింపుతో సభాధ్యక్షుని సభామంటపమునకుఁ గొని దెచ్చిరి. దేశభక్తగ్రేసగులందఱు వేదికల నలకఁగించిరి. వేలకొలది సభ్యులు, ప్రేక్షకులు, పరిమందిరమున జాతీయ కీర్తనలఁ బాడిన వెనుక నాహ్వాన సాఘాధ్యక్షుని యుపన్యాసమునకై వేచి యుండిరి. సందేమాతరధ్వనులమధ్య నధ్యక్షుడు లేచి గంభీరవాక్కులతో దేశీయుల కష్టములను హాస్కోని దొరతనము వారి లోనములను ఖండించి సంస్కరణమునకు మార్గములను బోధించెను. నాటిసభ యంతింతో ముగిసెను. మరునాడు నగర సంకీర్తనలతో సభ ప్రారంభమయ్యెను. సభలోఁ గావింపబడిన వివిధ సీమానములలో నొకటి జ్యోతీంద్రునకుఁ జాల సహసము గల్గించెను. భారతదేశమునకు స్వరాజ్యమును దయచేయ బుద్ధిపాడము నట్లాండ్ల పంజలఁ బ్రజోధించుటకు విదేశ ప్రచారముఁ గావింప నర్హున సంపన్నులగు స్వార్థత్యాగుల గోరఁబడు చున్నారని యొక తీర్మానము గావింప బడెను. ప్రచారకులలో నొకఁడనుగా నుండుట కుమ్మర్తుడనై యుంటినని జ్యోతీంద్రుడు సభాధ్యక్షునితో మనవి యొనర్ప నాతఁ డందుల కనుమతి నొసంగె. తిర్రాత్రములతో సభ ముగిసెను.

సభ్యులందఱతోఁ బాటు తానును ధూమకటము

నెక్కి రాయలు, భరతఖండ పురాతనాస్థునిక రాజధానియగు ఢిల్లీకిఁ బోయి, యచ్చటనుండి సింధుదేశపు కేళపట్టణముగు కరాచీ చేరెను. అచ్చట “పీ అండ్ ట్” యను వాణిజ్య సంఘమువారి పొగయోడ నెక్కి యింగ్లాండు దేశమునకుఁ బయన మయ్యెను.

ఇచ్చట శివపురములో ప్రిన్సిపాల్సుమారరాయలు పది దినములు కుమారుని రాకకై వీచి నిరాశబడి తన స్త్రీని స్నేహితుడగు గగనేంద్రునాథుకూతురి సలహానుగోరెను. తాకూరుగారు ముదలన్యాయాధిపతియ్యోగమును జేసి యువకార వేతనమునంది శివపురమున గుఱు స్వభవనమున విశ్రాంతి నొందుచుండిరి. చావాట సమాన చుగుస్కులును సమాన సంపన్నులునగు రాజులు నాయు కిక్కికును స్నేహ మభివృద్ధి యయ్యెను. ప్రిన్సిపాల్ నాయు కాలమును వారధకును చతురంగము నాడుమఁ గొలిచి పోర్చుగిచ్చి గురగార మశ్వ శకటమున విహారమునకుఁ బోయిరి. వాఁడు ప్రకారము కాకూరుగారు దయచేయ నొకనాటిసాయంకాలము రాయ లిట్లు సంభాషణ ప్రారంభించెను:—

రా—సభ ముగిసి నాలుగు దినము లయినను బాబింకను గా కుండుటకేమి కారణమై యుండును?

కా—మీ సముద్ధాని కుమారుడుగూడ బోయి యుండునీ! అతఁ జేమియుఁజెప్పలేదా?

రా—న్నేహితులతోగూడ ఢిల్లీపట్టణముఁ జూచి వచ్చెదనని నుడివెనట.

హరిద్వరు మాట్లాడుచుండ టపాబంట్రోతు కొన్ని యుత్తరములతోఁబాటు వార్తాపత్రికల నందించెను. రాయలు ఉత్తరములఁ జదువు చుండెను. తాకురు “పయసీ” రసెడి యాంగ్లదిన పత్రికను జూచుచుండెను. అందు రాకపోకలు చెలుపు చుండు చోట నాంగ్లదేశమున కావారము కరాచీనుండి పోయినవారి పేర్లలో జ్యోతీంద్రనాథరాయలు నామము లిఖింపఁ బడియుండెను. ఆవార్త రాయలకుఁ జరిని వినిపించినంతనే కుమారు నప్పుడే కోలుపోయినంత విచార మాయనకుఁ గలిగి విదేశ గమనమునకుఁ గారణ మాయలేక చింతిల్లుచుండెను. దేశముఁ జూచి తిరిగినప్పుననియు నిగ్గాంఘో తన న్నేహితులగు నాంగ్ల యాదియనులకు తంఱినిచ్చి వాని క్షేమ మరసెద ననియు రాయల నోదార్చి తాకురు సెలవు దీసికొని వెదలిపోయెను.

జ్యోతీంద్రుడు ప్రాచ్యదేశము విడచి పాశ్చాత్యదేశమునకుఁ బోవునప్పు టికి శీతకాలము సగము గతించెను. శీతల వాయువులు ములుకులవలె శరీరమును చిల్లులొనర్చుచుండెను. చెట్లయాకులు క్రిందరాలి లోయలలోఁ గుల్లపోవుచుండెను.

అట్టిసమయమున రాయలు విచారముచేత వృద్ధాప్య చిహ్నము లినుమడిగాఁ గన్నట్ట నొంటరిగ మేడపైని మెత్త

లుంచిన పేము పడక కుర్చీపై నాసీనుడై పారములేని యాలోచనాభిలో మునిగియుండెను. ఇనుడు పశ్చిమాంబుధి గుండు చుండ సంధ్యారాగము గవాక్షముగుండ లోనికి బ్రవేశించి, చావడికంఠయు బంగారుపూత పూయుచుండెను. పెంపుడు జాగిలము ప్రక్కను బఱచియున్న రంగుల తివాచిపై బరుండి కునికిపాల్లు పడుచుండెను. వారావరణ మంతయు శాంతి యుత్తమై యుండెను. దూలముమీదనుండి చూరులోనికి బరువెత్తు చుంచు చేయు కిచకిచ ధ్వని మాన్రిము వినవచ్చుచుండె. అప్పుడప్పుడా వృష్ణ, కొత్తమాటలు వినినట్లు కలగని తటాలున లేచి భవనమంతయుఁ బిచ్చివానివలెఁ దిరుగుచుండెను. ఆ పరిభ్రమణమున నొకప్పుడు, తెరచియున్న ద్వారముగల యొకగదియొద్దను నిలచి, శోక కగుణా రస పూరిత లోచనములతో లోపలి వస్తువులను జూచుచు నిలుచుండును. అయ్యది విదేశముల యందున్న తన తనయుని శయన మందిరము. దక్షిణపు గవాక్షము ప్రక్కను శూన్య శయ్యయు, చిత్రకళాభిరుచిని దెలుపు చిత్రరువులు నొడవైన ను, మృగయానక్తిని దెలుపు తుపాకీగుండ్లవంచి, వంకరకత్తియు నొక మూలను గనుపడెను. ఉత్తరపు వైపు గవాక్షము నొద్ద దిండ్లుగల యిరుగుదుచేవ కుర్చీయుండెను. ఆ కిటికీలోనుండి మనఃకల్పితమైన మావస సరోవర ప్రాంతపు లోయలను, కాంచనగంగ, ధవళగిరి మొదలగు శిఖరములను గ

నుడుండిన తనయుడు జ్ఞప్తికిరా, నాతడు కన్నుల నీరు బెట్టుకొని యొకవేడి నిట్టూర్పుతో నచ్చోటు పాసిపోయెను. రాయలకుఁ బుత్రు వియోగము తటస్థించి నప్పటినుండి ప్రతి రాత్రియు భోజనాంతరము తాకూరు చాకలి దివిటీతో దారిచూప సామీప్యమగుటచే రాయల భవనమునకుఁబోవుచుండును. మేఘావృతసీలపు టాకసమునఁ నక్షత్రీయుక్త నిర్మలాకాశమున వర్షమనక, గాలియనక, గడియారము టంగుటంగున నెనిమిది కొట్టుచుండ తాకూరు జమీందారుని భవనమును ప్రతి రాత్రియు, జూచుచుండు. అంధకారావృతమైన రాయల మనస్సు తాకూరు దర్శనమున వికాసము నొందుచుండును. సంతసమునఁ గొల్పు శ్రావ్యతమ కంఠముతో తాకూరు తన యుద్యోగపు దినముల వింతలు, పూర్వరాజుల చర్యలు, భోజరాజు ప్రాభవము, వాని యష్టదిగ్గజముల యసాధారణ పాండిత్యప్రకర్ష మొదలగు వాటిని గురించి సంభాషించుచుండ రాయలు కొంతవఱకు పుత్రవియోగ దుఃఖిదూరుడై యుండెడివాడు. సంభాషణ ముగియగానే తన యప్పటి వాట స్ఫురణకు రా “పాశ్చాత్య దేశమునుండి వార్త లేమైన వచ్చినవా?” యని బ్రశించును. లేదని శిరః కంపమొనర్చి తాకూరు “చిన్నతనపు సరదాతీరి కష్టములు నాటిన నాతడే తిరిగిరాగల” డని వచించెను. ఇద్దరు వృద్ధులును చేతిరుమాళ్లతో నులోచనములననులిన మొనర్చి యొక్క చతురంగపుట

స్తు వేసి కాలనర్మిని తొమ్మిది గంటలు గొట్టలేమనకు శత్రు
న మందిరములకుఁ బోవుచుండు.

అట్లు భారతచరిత్ర మహానభిప్రాయ సంఘమువారి
చే సంపాదించిన విదేశ స్మారకములందును శమతమ కర్మవ్యముల
నెఱవేర్చి మాత్రనే శమునకు మఱియిరి. ఆ వార్త వినిన రాయ
లు జ్యోతికు డగుండునని కొండంగ యాశఁ జెప్పుకొని
యూడె. “అశిరూ” వాగయోగ బాంబాయి శేషునినిఁ
జేరినట్లు పరిశీలనలోఁ గ్రహింపఁబడియె. తనయుని యొక్క
నుండి తంతయు దానివెంట నాతని దెచ్చు శకటమును వచ్చి
శ్రీవిగానయనముల కానఁదమిచ్చునని యాతఁడు వేచియుండెను.
చక్కముల చప్పుడు, నవకగుల నగడి, వీధులలోని పిలుపు,
మెట్లపై చప్పుడు పీనిపై యాశురతతోఁ గాచియున్న యావృ
ద్ధులైన తండ్రికిఁ గాలోకచోట నిలువదయ్యె. కాని యాత
ని యాసలన్నియు నడియాసలయ్యె. పుత్రికుడు రాలేదు.
కాని పుత్రిని స్వహస్త లింగలేఖ యొకటి వచ్చి చేరె. ఎ
ప్పటివలె గాత్రీ కాకూని దయచేయ నిశాగర్భిణుడైన బ్రా
హ్మణుడు మంత్రముల స్వరలోకము లేకుండ జాగ్రత్తతో
బంధించునట్లు రాను లాత్రీముఖో బ్యోగద్ర లిఖిత లేఖనుతూ
చాలప్పకుండఁ జదివి వినినచెన. ఆ లేఖయందు, భయంకర
మహానముద్ర మధ్యమున తన యుడ ప్రయాణమును, విచ్చ
లవిడిగాఁ దానొంటరిగ భూప్రదక్షిణము సేయుటయందలి యు

తాహమును, వేటకై పెంచిన యడవులలోఁ దాను జేయు హరిణవధలను, లండనునందలి వెష్టుమినిష్టరు దేవాలయము, హెజ్ పార్కు, వివిధజంతు ప్రదర్శనశాల, మొదలగు చిత్రములును, ఆంగ్లేయుల యాచారములు, వారి స్వేచ్ఛాభిలాష మొదలగు విషయముల ననేకముల జ్యోతీంద్రుఁ డాలేఖయందు వర్ణించియుండెను. వేలకొలది సభ్యులుగల కార్మిక సభలలో ననేక స్థలముల భారత నాగరికతయొక్క యాన్నత్యమును, ప్రజల హృదయములందలి స్వరాజ్యాభిలాషయు ఘనతః జెందిన శ్రీవిక్టోరియారాజ్ఞి పరిపాలనము మొదలిప్పటివఱకు నాంగ్లేయు లొనర్చిన మేలును, ప్రభుత్వోద్యోగుల సానుభూతి రాహిత్యత తైతుల దుస్థితి చేతిపనులయొక్క క్షీణదశేత్యాది మాతృదేశ విషయకోపన్యాసములు, విపులముగా నాలేఖయందు వ్రాయఁబడెను. ఎచ్చటికిఁ బోయిన నచ్చటి యాంగ్ల కుటుంబములు, తన్ను కుటుంబములోని యొక వ్యక్తిగనే భావించుచుండినవనియు, నచ్చట స్త్రీలు శ్వేతవర్ణులై, కిన్నరస్వరముగలవనై, ప్రేమపూరిత హృదయులై యుండురనియు, నింక ననేక విషయముల నన్నియో వర్ణించి జ్యోతీంద్రుఁడు నవలవంటి తన లేఖను బరిసమాప్తి నొందించెను.

దీనిసంతయు విస్మయముతో నాలకించుచుండిన గగనేంద్రుఁడు నవ్వుచు నిట్లనెను. “ప్రేమలక్ష్మమార! మన శైశవ

మును తలంపుపకుఁ దెచ్చుకొంటిమేని మన యిందుగ్గిని చరిత్ర
మంతయు స్వాభావికముగనే మనకు దోచును. మన మిప్పు
డాప్రాయమున నుండిన మనముగూడ నిట్లే దేశమునకై త్యా
గమునర్పి యుందుము. విదేశముల వింతలఁ జూడఁ బోయి
యుందుము. వేటాడ నిచ్చగించి యుందుము. కాని ముదిమి
రెండవ శైశవమని పెద్దలు నెప్పుదురు. కాన మన మీ నాలు
గు గోడలపైద్య నుండుటయే శ్రేయము. లేనిచో మనమా
యాంఘ్రస్త్రీల వలలో జిక్కియుందుమేమో? పురుషు మనసొ
త దృఢమైనఁ బువ్వుబోడి | వికృతిపై కొన్న సెగపొంత వెన్న
గాదె” యను నబ్బయాత్యకవీంద్రుఁ పలుకులెంతయు నిక్కంబు.

ఈవాక్యము లా ముదుసలి జమీందారుని మనంబున
ననుమానవహ్నిని రవులు కొల్పెను. కిటికీ యద్దముపై మెఱ
పు ప్రికాశించి, వెంటనే యదృశ్యమగునట్లు నిరాధారమై
యనిర్వాచ్యమైన సందియ మాతని హృదయమున మూ
మాత్రము దోచెను. కాని యతఁ డేమియు తేలక కొంతవడి
మానము దాల్చి వాడుక ప్రకారము చగురంగపు అత్తొకటి
తాకూరుతో వైచెను. ఇట్లు దినములు, వారములు, మాస
ములుగూడ కాలగర్భమున నిమిడిపోయెను.

ఒకనాఁడు మృత్యుదేవతవలె రెక్కలు గట్టుకొని యొ
క్కవార్త యా మూడుకాళ్ల ముదుసలి హృదయము పగులు
నట్లు వచ్చి చేరెను. వాయువేగముతో వచ్చిజేరినదా వార్త.

పిడుగువంటిదావార్త! శివపురము జమీనునకు భావికర్తయు
 పొన్నులు కుమారుని పొన్నునునకు జ్యోతీందుగ్గి టాక యాంగ్ల
 స్త్రీనిఁ బోగాయ మాడెను. హిందూమతమునకు వ్యతిరేకముగ
 ట్రైస్తవ కన్యను జేవట్టె! ఇంకేమున్నది!! రాయలు చేతి
 లోని బాబట్ల బారిపడియె. హృదయతంతువులు భేదింపఁ బడి
 నను “హా” యనఁడయ్యె. రక్షకుని రక్షణ గోరఁడయ్యె.
 కుమారుని తూలనాడడు. శాసనవాక్యమా నోట వెలువడ
 లేదు. చేతులతో లేవనెత్తిన, పొన్ను బోవ నేలగూలు నిసుక
 కంబమువలె, నాజానుబాహునైన యా మానిసి నిలువునఁ గూ
 లబడియె. మెడ నొములపట్లు సడలె. శిరము వ్రేలఁ బడెను.
 ఏమి! మృత్యు ముఖమునఁ బడుచుండెనా? అవును. అంత్యదశ
 సమీపించినది. మృత్యు గహ్వరమునఁ బడఁబోవుచు నా
 పేర్చుగల తండ్రి పాపుల పాపములను బోఁదోలు పాపనుని
 గూర్చి యిట్లు పొక్కించె. “వివేకభ్రష్టుడై ధర్మచ్యుతుడైన
 జ్యోతీందుగ్గిని జగదీశ్వరుడు క్షమించి రక్షించుగాక.” ఇవియే
 యీతని యంత్య వాక్యములు. దేహము సురులచు బాసి కట్టె
 యయ్యె. పాప మాతనికిఁ బుత్రిఁగీక్షణావసర మంతటితోఁ
 దీ రెపోయెను.

కొన్ని సంవత్సరముల నటకా జమీందారీ భవనము
 నిర్మానుష్యమై యుండె. బలి యోగిరమిడువారు లేక కాకము
 గూడ నాయెఁగుఁగోవిడిచె. తోటలు పల్లెరులతో నిండియుండె.

గృహపాలకత్వమున కొక “దర్వాన్” దిప్పు నిుకొక వ్యక్తి యచ్చట గానరాదు. కాకూరు రాత్రిరాక మానెను. భవంతియంతయు బాడువడియుండెను.

చివరకొక శీతకాలమితమై ఎనగికాల మారినభవ గుచుండ గగనేంద్ర కాకూరుగా కొక నాడు వడివడిగ రాయల భవనము వరకు నడచుచుండె. స్కంధకాయనమునందలి దీర్ఘదినమైనను, సూర్యాస్తమయముతో నొముగాక మూడదు. కృష్ణవతిమితయు ఆ దిగాఁ గాన్నిచినను, స్కంధము రాకమానను.” అని యష్టమిచ్చు పాటబాడుచు నాతఁడు దర్వాను నింటియొ విలచి వా క్కోని వచ్చె. “ఎట్టకేలకు మీ కుమార జుగంధారుగ ను తె యా జమిందారిగొని నింటికి మిలినాడు. ఏను నాయులుగో గృహప్రవేశ మహేళాత్సవము జరుగును. ఇది ప్రకటించి వెళ్లవచ్చి తోరణములు గట్టి యుంకిరించు.” “అట్లయి! నేత్రము లిప్పటికి సఫలత గాంచును. అట్ల సముచితమిది సర్వము నాయునిపఱచెదను.” అని దర్వాన్ జవాబు చెప్పెను.

జ్యోతంద్రుఁడు వచ్చెను దిముస సూర్యోదయాదిమండి శివపురమునందడిగా నుండు. పురమంతయుఁ దోరణములచే నలంకరింపఁ బడియె. జ్యోతంద్రుని రాక్షై చిరకాలము వేచియుండిన పృథ్వికుమారి రాయలు పూర్తిముతస యుద్ధానవనములోని సమాధిలో నుండెను. ప్రియ పూరిత

మైన యా హృదయము తనయుని రాక విని యుహ్సంగునట్టి హృదయము, మట్టిలోఁ గలసిపోయెను. దేశదిక్కురితుగు పుత్రునిఁ జూడఁ బోవలసిన పాదములు, కాగలించుకొన వలసిన హస్తములు, ముద్దులిడఁదగు ముఖము, మట్టిలోఁ గలసి పోయె.

రాత్రి నైలువచ్చు వేళకు మందిరమంతయు, దీపకాంతలతో నిండియుండె. కొంతసేపటికి చక్కముల ధ్వని, గుట్టముల డెక్కలచప్పుడు, చలుకు శబ్దము, మనుజుల నందడి విసవచ్చెను. ఎట్టకేలకు జ్యోతీంద్ర దంపతుల పిత్రాజిత భవనమునఁ బ్రవేశించిరి.

చావడిలో గగనేంద్రనాథ తాకూరుగారు జ్యోతీంద్ర దంపతులకు స్వాగతం బొసంగిరి. నూతన జమీందారికి యెట్టిదియో యామె హిందువుల నెట్లుజూచునో, యని తాకూరు చాల దిగులుకెంది యుండెను. ప్రాచీనప్రతీచ్యుల సమ్మేళన మాయన కిష్టమే. కాని ఖండంతర మతాంతర వివాహము లాయన యెరిగినంత వఱకు సుఖదాయకములుగా నందునఁ దద్విముఖుడై యుండెను. ఈమె యేనాటకకత్తెయో, యే కార్మిక స్త్రీయో, యేవిద్యా విహీన మానినియో యని యాయన సంశయించెను. కాని యామెను జూచినంతనే యామె సత్కుల ప్రసూత యనియు, విద్యావతియనియు, సౌందర్యవతియనియుఁ దెలిసికొని యానందించెను. ఆమె యంద

మిట్టిదని వర్ణింపఁ దరముకాదు. వర్ణనాతీతమైన సాకుమార్యము, వినయము, గౌరవనీయమైన యాకారము, వర్చస్సు, ముమ్మాటికి వర్ణింపఁదగిన చక్కదనము, రాకూరు కరస్పర్శ మొనర్చినప్పటి యా హస్తముల మృదూత్వము, రక్తిము, మిగుల రమణీయముగను, ముద్దులు మూటగట్టుచున్నట్లును గన్పట్టెను. తనతో నాండ్లయభావలోగాక హిందీభావలో స్వచ్ఛముగను, వ్యాకరణయుక్తిముగను నామె మోడ్లుదుట వినియతని చెవుల నతఃజే నమ్మలేకపోయెను. అప్పుడు జ్యోతీంద్రుని డిట్లు పలికె. “నాయుత్తరమున వ్రాసిన వర్ణన హిందువులకు సామాన్యమైన యుత్పేక్షలతోఁ గూడినదిగాక లోపభూయిష్టమని మీరప్పుడు గుఱించితి రనుకొనెదను. జీవితమంతయు గలసి గడుపవలసిన సవాధర్మచారిణి నెనుకొనుటకు పోషింపఁజేసె విరునకు స్వతంత్రమివ్వవచ్చునని మీకిప్పుడు నోచుకొనెదను.”

మరుసటి దినమునుండియు నూతన దంపతులు మట్టిజైలయ్యుని శిశుకట మారోపించి, విహరించు నప్పుడు పౌజలు గుంపులు గుంపులుగాఁగూడి తేరిపాటఁ జూచుచుండిరి. జమిందారిని హైందవ స్త్రీవలె దుస్తులను ధరించి యుండుటచే విదేశ స్త్రీయని యెవరును నమ్మలేదు. సంతనమున ప్రభుదంపతుల నందఱ గాఢీర్వదించుచుండిరి. రెండు దినములు పోయినతరువాత కాకూరు రహస్యముగ, జ్యోతీంద్రునితో నిట్లు సంభా

పించెను:—

తా:—నీవు క్రైస్తవమతముఁ బుచ్చుకొంటివా?

రా:—ఏమట్లు ప్రశ్న వేసితిరి?

తా:—లేకున్న క్రైస్తవస్త్రీ పాశిగ్రహణ మెట్లానర్చికవి?

రా:—ఎవరిమతము వారవలంబించుచున్నను వివాహచట్టము (Livil marriage act) ప్రకారము వివాహపత్రమును వఘావరులు సంతకము చేసినఁ జాలును. అందుచే నన్లునర్చితిమి. అయినను నానతికి హిందూదేశమన్నను, హిందూదేశ ప్రజలన్నను, హిందూ మతమన్నను చాలగౌరవము గలదు. ఈమె యూనిటరియన్ క్రిస్టియన్. అది మన బ్రహ్మమతము వంటిది. క్రీస్తును దేవుని తనయుడని యామతము వారు నమ్మిరు.

తా:—బాగుగనే యున్నది. కాని నేనొక్క సంగతి మనవి చేసెదను. కోపగింపక విని యాలోచింపుము. మన హిందువులు మార్పున కొకపట్టన నియ్యకొనరు. మన వేదమతమును వదలినవాఁడు హైందవుఁ డనిపించుకొనఁ జాలఁడు. శాశ్వతముగా శివపురమునకు హైందవేతరుఁడు ప్రభువగుట ప్రజలకు సంతోషదాయకముగా నుండదు. నీ వింకను హైందవుడవు గనుకను, నీ యర్థాంగి హైందవ సానుభూతిగలది గనుకను క్రైస్తవమతమునం చెక్కువ పట్టదల గలదిగాదు గనుకను నేనొక సలహా నిచ్చెదను. అట్లుచేసిన బాగుండునేమో యాలోచింపుము.

రా:—మీరు నాకు పితృసమానులరు. మీరు పెరివిచ్చిన దంతయు నిక్కువము. నే ననుసరింపఁదగిన వృత్తి ననుమతీయ వేడెదను.

తా:—స్వామిదయానందసరస్వతులవారు స్థాపించిన యా ర్యసమాజమతము నీ వెఱింగియే యుండువు. ఆమతమువకులు తొంటి పైదవమకమువకునావంతయేరియుభేదములేదు. మహా ముక్తియులను క్రైస్తవులను, “శుద్ధి” చేసి య్యామతము లోని కిష్టును గొలుపుదున్నారు. దానికి శ్రీ శ్రీధారాండస్వా ములవారు బద్ధకంకణులై విప్రవ్రాయర్థమునఁ జేయుచున్నా రు. కావున నీ ప్రియసతి కీవిషయముల బోధించి, యామె యంగీకారమును గొందితివేరి “శుద్ధి” సక్రమము జరిగింకము. నీతండ్రి రూఢుడు వ్యతిరేకముగా నీవు సంపదించినను, నిన్నా యన యాయుష్మంతునిగా దీవించెనేగాని, శపించి యుండలేదు. నీవు బాతి భ్రష్టుడవైతివన్న భీతిచే నవమానమును సహించ లేక యారఁడు ప్రాణత్యాగమొనర్చె. సూర్యోదయాత్పూర్వ మునఁ జీకట్లు దట్టియుగా నందునట్లు, చెడినగాని నక్కయు బా గుపడ నేరదు. ఎంతచెడిన నాని సులభముగా నేదిగ్ధమైనను గాగు పడును. కావున నిహవరసాధనమైన నీ తెరువుఁ బరీక్షింపుము.

రా:—కీవు దీని పర్యవసానముఁ చెల్పెద. నేటికి పెరివిండు.

అని నమస్కార మొనరింప తాళగారు దీవించి తన గృ హమునకుఁ బోయెను. మఱునాడు వారు కలసికొనినప్పుడు

జమీందారికి స్వయముగ వచ్చి కాకూరునకు సమస్కరించి
తన ప్రియుని యిష్టానుసారము నడచుకొనుటకుఁ దన కెట్టి
యాటంకమును లేదని మనవి జేసెను.

అనతికాలములోనే శుద్ధివ్రతము సల్పఁబడెను. జమీం
దారికి విభావతి యను నామముంచఁ బడెను. యథావిధిగ
వేదోక్తముగ వధూవరులకు వివాహ మహూర్తవము జరి
గెను. తిర్రాత్రములగిల్లి వేల్పుఁబడియె. నాలవనాఁ డూరే
గింపు టుత్సవ మతివైభవమున జరిగెను. పుర వీధులలోని యు
వ్వగలనుండి పుణ్యంగనలు సేసలు చల్లిరి. శివపురపు యువరాజు
వట్టాభిషిక్తుఁ డయ్యె. ప్రజలత్యంతామోదమును వెలిబుచ్చిరి.

షష్ఠ మౌర్తిక—పక్షిమారణము.

చ. శరనిధి దాటనావయును సంశయసంబుడిగిప దీపమున
వరకరి శిక్షకంఠశము వాయువుగూర్చుగఁ దాళవృంతమున
వెరవునఁ జేసె బ్రహ్మ— భక్తహృదయము.

అది వసంతకాల మగుచు చెట్లు చేమలు చిగుర్లుట
ప్రారంభమయ్యెను. వసంతాగమమును నూచి, మ, కోకిలము
కొత్త కోడలువలె నేమూల నుండియో సన్నని గొంతుతోఁ
గూయ నారంభించెను. బాలును కోకిల కూజవంటులవిని మాయ
కూయ వాటికిఁ జలమభివృద్ధిగా హెచ్చుకంతముతో నవి కూ
యుచుండెను. వసంతునిరాకకలరి వనలక్ష్మిపూలచే నలంకృతయ
గుచున్నదాయనునట్లు ప్రతిచెట్టును, ప్రతిలతయును, పుష్పించు
చుండెను. చిగురుటాకులు మెసపుటకును, పుష్పములలోని మకరం
దము గోల్లుటకును, కొండముచ్చులు, నీతాకోక చిలుకలు
చెట్లపైఁ దాగవమానుచుండెను. పక్షులు గలకూడి యొ
డొంటి సహాయమున గూర్చి నతి నిపుణులతోఁ గలుగఁ జూ
పు తమ యండముల యిరువురనై, నిర్మించి, భగవంతునిచే
నేర్పఁబడి యాయనకే కాని గోచరముగాని చక్కనిపాటలచే
నా స్వప్రీతికర్త నైతినిఁ గానుచు ప్రజల కమదానంద మొ

డఁగూర్చుచుండెను. ఋతుభేదమును బట్టి స్థలాంతరమునకుఁ బోవు హంసలు మొదలగు ఖగములు చదలఁ గలకలారావంబు లొనర్చుచు శ్రేణులు గట్టిపోవుచుండె. కాకులు నోళ్లు తెరిచి “కా కా” యని “పుట్టి-చినవాడా-పట్టుకొని పోరా-బూర్లగంపదగ్గరక” ను నట్టిచుచుండె. చుట్టుప్రక్కలనున్న మంచవ్పడే కర గ నారంభించుటచే హిమవత్సరవృతప్రాంతమంతలి సెలయేఘు డగుల నొరసి పవనముచుదు యెత్తిన వ్యవస్థములనుండి చదు ను నేలకు యేటవాయిగాఁ బడునప్పుడు నురగతోనిండిన నిటి బిందువులను పైకిఁ బ్రయత్నించు నందు ప్రతిఫలించు సూర్యకాంతిని విడదీసి యుగదోధనస్సులఁ గావించుచు నుండెను.

ఇట్లా మని సర్వజనమానసోల్లాసిని యగుచుండ ననేక సంవత్సరముల క్రిందట పాటలీపుత్రుని పరిసరప్రాంతమున స్వర్ణ పురమను గ్రామమునందేరువాక సాగించుచున్న కర్షకులకు మాత్రమీ పక్షుల కొదలు, తమ కృషియొక్క భావిఫలము నకు విఘ్ననూచనములుగాఁ దోచి మనస్సునకు విచారము గలిగించెను. వారు తెలలూపి యాపక్షి సముదాయము నంత యు విహరింప న్ననినప్పుడుచైది. పోటలలోను, పొలముల లోను నిలువజెట్టిన వెఱువొమ్మలచైన సకల గొనక, కప్పముల ను గొను నా దోహతులకు దగిన శిక్ష విధించుటకై యాయూరివారు గ్రామకచేరీలో నా సాయుకాలమే సభ గావింపఁ దలచి వెట్టివానిచే న్ననుల కందుకు వర్తమాన మంపిరి.

ఉరుమధ్య నొక రావిచెట్టును, కపచ్చేట్టును గలిపి వివాహముఁ జేసి వానిచుట్టు నొక వికాలమైన వేదికను గ్రామాధికారి వేయించి యుండెను. అదియే యా గూరి గ్రామ కచేరీ. సాయంకాలము చంద్రబాహువేళి ఊరి 25 నొక రాకొక్కరే యచ్చటికిఁ బునా, విడి. గ్రామమున కొని శివాలయము నొక విస్తృతయ మునందు. స్వాగ్రామాధికారులు ముననబు కుంజములకు మార్గము వెండు మేడలున్నవి. అందుల నుండి వారు దిగి తమతోనే యా గూరి ప్రాంతయంతయు నిలచినదనునట్లు సర్వముగా నడుచుచు, తాబూలచర్వణ మొనర్చుచు వచ్చి యక్కడ మునలంకిరించి. కోవలక్క, కక్కా, అవ వల్లెనాడు చెచ్చికొని రాకొమ్మలో తన్ను మించినవాఁడు లేడని య, ప్రాయము సుగంధ గ్రహముఁ జూడఁడు దా ప్రక్కనున్న చిన్నముక్కల పచ్చముతో గుచ్చించి చుచు వచ్చి గ్రామాధికారిని నిలబెట్టి సమీపముచేను. విద్యలన్నియు తన కున్నలో నిమోములచేఁ బరగవడే మో యనునట్లు చిన్న బొక్కను గలిగి స్వకాలములయందును గూర్చుని పాఠముల గజపుమరిచుటచే వ్యాసూమునాతొడై తల్పలముగా స్థూలకాముడైన పండితుఁడను మేఘ సుదేశములోని స్థానము స్థూలము రాగ, యాకంఠమునంకఁ బామడు తనస్మయడై యున్నను, అభ్యాసవశము చావడిఁ బెనకొడి వారందరు లేచి నమస్కరించి యాయనకొన యున్న

తాసన మర్పించిరి. ఆ వెనుక నా యూరి పురోహితుండును పూర్వార్చనకర్తలకు రెంటికిని కర్తయునగు రామచంద్ర ఛటోపాధ్యాయుడు నీగుకావి ధోవతులను ధరించి యంగవస్త్ర మొకభుజముపై నిడుకొని చేత పంచాంగమును బుచ్చుకొని వచ్చి యా సభ నలంకరించెను. వారము దినములలో తన శిష్యబృందముల యిండ్లలో రాజోపు శుభాశుభముల నాయన తన జాబితానుండి చదివి వినిపించుచుండెను. మరికొంత నేపటికి తన రైతులు, శిల్పకారులు, కర్మకారులు మొదలగు వారరుడెంచి సభను కిటకిటలాడు నట్లొనర్చిరి.

తత్సభ కాయూరి సంపన్న గృహస్థుడైన భువనేంద్ర రాయ చౌదరి గారగ్రాసనాధిపత్యమున కౌతయుఁ దగియుండిరి. ఆయన పక్షుల నేల వధింపవలెనో సభ్యులకు నచ్చునట్లు న హేతుకముగా ప్రసంగించిరి. చిన్నకెద్ద తాతమ్యములులేక యన్ని పక్షుల యాయువు మూడు సమయము సంభవించెను. అ సభలోనివక్తలలో దాదావందరు నా పక్షులయెడల శత్రుభావమునే వహించి ప్రసంహములో నవి చేతుని యకృత్యములు లేవనియు, నమస్త సస్యముల నాశనమునీయు పక్షుల నీ శ్వరుడేల బుద్ధిహీనుడై సృజింపవలెననియు మొదలగు విషయముల వక్కాణించిరి. ఆయూరి యుపాధ్యాయులవారు మూర్ఖము పక్షుల పక్షమూని వాదింప కృతనిశ్చయమై లేచి పదిమందితో బాటు తప్పుచేయుటకంటె నొంటరిగానైన న్యాయ

మార్గమున నిలచుట శ్రేయముని తెలచి యిట్లుపన్నసింపె.
 “సఖాధ్యక్షసహిత సభ్యులారా! ఇంతవఱకు బరిగిన యుపన్యా
 సములకు మీరొనర్చిన కరతాళధ్వనులు మీ యుదరి యభి
 ప్రాయమును పక్షులకు వ్యతిరేకమని సూచించుచున్నను నే
 నిక్కడ ధైర్యముతో వాటి పక్షముని ప్రసంగింపఁ దలంచుట
 సాహసముగనే గినుపించును. నా వాక్యములు మీకు విస
 సౌవుగా నుండవని తెలిసియు నోరెఱుంగని ద్విజులపక్షమునఁ
 గొంతజెప్పట నాధర్మమని తెలచి మీ భూషణదూషణముల
 నటకుగొనక, నాజెప్పఁ బూరినది విన్నయముగాఁ జెప్పెది. సా
 వధానులైన యాలకింప నేరదు. ఏ ద్విజశ్రేణి తమ మధుర
 గానముచే ముఖభూషింపఁ జూచు మనముల రంజింపఁ జేయు
 చున్నదో, యేదైన నమము లేదు శ్రవ్యతమసూత్రము
 ల వీరిశ్రవణగర్భము లొలుకు పాటలబాదు సంగీత విద్యావి
 శాలదులవలె మన కాక్షిణ్యము గావి చుచున్నదో, యేశకు త
 సంతానములు లేమి వాఙ్మృగరస్యము చేతను, చిత్రవర్ణముల
 చేతను, మన పెట్టణమును స్వస్థగ్రుల్కముగా జేయుచున్నదో
 యట్టి విహంగములఁ బరిమార్చ మీకు తీర్మానించుచున్నాను.
 ప్రాంతకాలముననే లేచి, యాకసమున కెగసి యా యునంత
 ని యునంతమహిమల గీర్తింప భుద్వాజములును, దేవేంద్రుని
 చేతను, వీతిహూతునిచేతను గొర్రెపింపఁ బడిన జాతికి చెందిన
 డేగలు, పావురములును, యురములలో చాకలవలె నిర్భయ

ముగా వార్తలను చెప్పు బంగారు పిచ్చుకలును, యే వృక్షాగ్ర
ముననో గూర్చుని శ్రావ్యముగా గానమొనర్చు శుకపిక శారి
కలును వనముల మేతమేసి యన్యల కెన్నడు నెగ్గునేయని త
దితర పక్షులను దుఃఖమాడఁ దలఁపట్టుటేటి న్యాయము? చంప
దలఁచినచో నెట్టిలాభము కొఱకు? శరీరమును దాచుకొని
సోమరులై, పొడమునకై యితరుల పీడించు బహుకలవలెఁగాక
శాయశ్లేశ మొనర్చి యాహారమునకై యే యేలుగుబామునో
యేమిమతనో వెదకుచు, మార్గవశమున లభించు యేగోధుమ
గింజలో, యవలో, పప్పులో కబళించి, మీ పంటలలో నడు
మాత్రము పొగ్గాను పక్షులవలని నష్టపరిహారమునకే గదా
మీరిట్టి దురంతమున కొడిగట్టిరి! పిట్టలు తినినంతమాత్రమున
దరిద్రము రాదని నాదృఢ విశ్వాసము. మీ తోటలలో నొ
కటిరెండు పండ్లు నష్టపడినను, తగ్గలములోని రసము కంటెను
మాధుర్యమైన గానముచే, పిలువని పేరంటముగ మీ వనసం
తర్పణ బుల కేటించి పిట్టలే మీకు వినోదమును గలిగించుచు
న్నవను మాట మరచితిరా? ఈయ్యతి సృష్టిలో నెట్టి విచిత్ర
మును ప్రదర్శించుచున్నవో మీరు పరిశీలించితిరా? ఎవఁడా
పక్షులకు భాషనుగల్పించెనో యెవఁడు వాని యభిప్రాయముల
కట్టె విడిచి పొయిలోఁబెట్టినట్లు వాఁడు మాటలచేఁగాక మధు
రమైన గానముచే నన్యోన్యభిప్రాయములు చెలిసికొనునట్టి శ
క్తి నొసంగెనో యట్టి సృష్టికర్తయొక్క సామర్థ్యమును గురిం

చి మీరెప్పుడైనఁ దలపోసితిరా? మానుషశక్తిచే జేయఁబడిన యే వాద్యవిశేషముగాని యట్టి శాస్త్రగ్రాసము చేయగలదా? అవి వృక్షాగ్రముల నివాసముగా నేర్పరచుకొనుటలో నుద్దేశ్యమేమి? వాని యాశయము స్వర్గనివాసమే గనక తత్పరమావధిఁ జేయట కయ్యది కొంత సహాయపడుననిగాదా? కొఱకులు మాని, కులాయకాలములఁ బుట్టునునోలె సాయంత్రమునఁ జేయనప్పుడవి యొకప్పు కలకలములు పాకునంగీతములు చేయు వినోదములు, కననహృదయునకైన మోడున మురయుండు జేయదే! స్వప్తిలో నెచ్చటనో యొకచోట పశ్చిమమును నూర్యాస్తమయముగుచునే యుండు నన్న విషయము మీరెఱింగినదేగదా? ఇట్లు సంతతి సంతోషకారకములగు నిరపరాధములునగు పక్షుల శిక్షించు టేటి న్యాయము. విహంగవిహీనములైన తోటలు, నదవులు, చెట్లకొమ్మలనుండి వ్రేలాడు గూడుల నొక్క-క్షణమాలేము మీ మనఃఫలకముల చిత్కించి తిలకింపుడు. పిచ్చివాని మనస్సునం దస్థిబిల్లిగా సాలిగూడు ఎలె నల్లుకొను నూహారంపరల మధ్యను పొడగట్టు వర్ధరాహిత్యమైన యువనర్కపు వాక్యములవలె నవియుండును. అతి జాగ్రత్తతో మీరు పండించిన పంటను బండ్లమీద నిండ్లకుగొనిపోవునప్పుడు స్వాభావికముగా వెంటఁబడు పక్షుల కింకిలారాజములు లేనికొఱత పశువులయంబౌరవంబులుగాని, మేకల మండల మొక ముకలుగాని తీర్చగలవా? ఎండవేళ మీమీ-

పనులు మాని చెట్లనీడను మీరు పోలములలో విశ్రాంతి గొ
నునప్పుడు చెవులు చిల్లులు పడునట్లు గీపెట్టు కీచురాయి, ఈ
లకోడి, మిడుత, గొల్లభామ మొదలగు క్రిముల రొదలు,
మీకు శ్రావ్యముగ నుండనా? పక్షులను మీరు దొంగలు,
దోపిడికాండ్రని యనుచున్నారా? కాదుకాదు. మీ తోట
లను, పోలములను కానరాని వందల కొలది శత్రువులనుండి
కాపాడు వీనిని రెక్కలుగల రక్షకభటులనియే చెప్పవలెను.
అగ్రాసనాధిపతిగారు కాలవిలంబనము సహింపక తొందరపె
ట్టుచున్నారు. కావున నిరొక్క మాటమాత్రము చెప్పి నా
యువన్యాసమును ముగించెద. నా యుద్యోగధర్మము ననుస
రించి మీపిల్లల కుముఖ్యముగా నేబోధింపవలసినది భారతదయ.
నీరగులయెడల సహనము, అహింస, భగవంతుని సర్వశక్తిత్వ
మును ప్రకటించు ప్రాణులను గాపాడుట యనునవి. కాని,
మీరు మీ నడతలవలనను, మీచట్టములవల్లను, మీ యువ
న్యాసముల వలనను, నేబోధించుదానికి వ్యతిరేకముచు మీ
పిల్లలకు గఱపుచున్నారు. తల్లిదండ్రులకును, ఉపాధ్యాయుల
కును, అధిప్రాయోక్తత లేనియెడల, పాఠశాలలోని విద్యవలన
లాభ మిసుమంతయైన నుండదు. పెండియు సృష్టిలో సృజింపఁ
బడిన ప్రకృతిదానివలన నేదేలాభ ముండియేముందు. అగ్రాస
నాధిపతిగారు చాలింపుమని సంజ్ఞచేయుచున్నారు.
ఇంక విరమించెదనని” కూర్చుండెను. పండితుని యువన్యాసము

ముగిసిన వెంటనే ఎండిన యాకులమీద నడచినట్లు కలకలము సభలో బయలుదేరెను. నైతులందఱొక్కఁడొక్కఁడు చెవులు కొఱికికొనిరి. హాళికులకు చక్కని పాండిత్యముతోఁగూడిన యువన్యాసములు తలకెక్కునా? పక్షులను నిగ్గులన మొనర్చవలెనను తీర్మాన మామోదించబడెను. లలికాః కూక బహు మానముగూడ నిర్ణయింపబడెను. యథాస్తుతులతో, ధన్యవాదములతో సభ ముగిసెను.

దూరముగా నిలిచి, కొన్ని నోరులేని గాను లీన భాకార్యక్రమమును గమనించుచు నాను పొన్నుటకుగాని, సమ్మతుల నిచ్చుటకుగాని, తమకు హక్కు లేకపోవుటకు దలచి విచారించుచుండెను. పంతులు చేసిన యువన్యాసమున కాయనయెడల శమకృత్యము దెలుపుచు నవి స్తాత్రీరీతిమాయన శిరస్సు నలంకరింపఁ జేసెను. ఈ స్తాత్రీముల వలన పండితుఁడు సభలో తనమాట మోటువడినను, నిజమైన జయము తనదే యని సంకల్పించెను.

అపొండవేయమగుగాక యని యస్త్రమును బ్రయోగించిన యశ్వేధ్రామనోలే, గ్రామాధికారి పక్షి నిగ్గులనమున కాడ్చి నొనంగెను. తత్ఫలముగా శోటలలోను, పొలములలోను, అడవులలోను భయంకరముగా పక్షిప్రాణ విహ్వలన కార్య మారంభమాయెను. అస్త్రములను బ్రయోగించువారు శస్త్రముల నుపయోగించువారు, నుచ్చల నొడ్లువారునై బ

భూమూనరూకల నంద నూరి వారందరును పక్షుల పాణిముల గొనుచుండిరి. పెద్దపక్షులు పాణిము గోల్పోయి గిరిందబడు నవి గొన్ని, గాయమునొంది మనుజుల కంటఁబడక పాకిపోవు నవి గొన్నియై యుండె. తెక్కలురాని పిల్లలు మేతకై తల్లు లీవంక వచ్చు నావంక వచ్చునని గూటిలోనుండి తొంగిచూచు చు, నెగసిపోవుటకు శక్తిగానక యాకలిచే మృగ్గుచుండె. అనతికాలములోనే యా గ్రామము శకుంతరహిత గ్రామ మయ్యె.

అంత వసంతమంతముండ గ్రీష్మము గడు భీష్మమై దోచె. నదీకూప తటాకంబుల నీరంబులింకె. పాంథజనులు మొగముల నిప్పులు జెరిగినట్లు గాడ్పులు వీవ, పిపాసా వీడితు లై పుణ్యజనులచేఁ జల్లని నీరముల నొసంగుటకు నేయఁబడిన చలిపందిళ్ళకై పారుచుండిరి. పచ్చికబయళ్లన్నియు నెండి యె ఞ్జరులవలె నుండెను. పక్షులు కొందఱు పెరళ్లనే శయన ము దిరములక్రింద మార్చి చేతిలోని వీవనకు శాంతి యొసంగక, నిద్రలేక భగవన్నామస్మరణం బొనర్చుచుండిరి. చోరులు నదియే తరుణమని యిండ్లలో బ్రవేశించియు, సొమ్మసిలి ని ద్రించువారి యొడళ్లం దడవియు తమ వ్యాపారమవారితంబుగ జరపుచుండిరి. అంత వర్షకాల మాసన్నమగుడు పక్షులన్నియు నదివఱకే పరమపదంబున కేగుటచే, క్రిమికీటకాదులు పిక్క టిల్లె. శత్రుచయము లేనందున పాలములు, తోటలు, దొ

యేలుగుబాములు మొదలగు క్రిమినముదాయముచే నొక్క
యాకుగాని రవంత నీడగాని లేకుండఁ జేయఁబడి గ్రామము
పొలిమేరవఱకు, నిప్పచ్చరమైన యెడారిగ మారెను. మోషే
వడిచఁచెట్లనుండి తీగలవలె గొంగళి మొవలకునవి వ్రేలాడుచు
వానికిరిద నడచు జనముల నెత్తిని బడుచుండెను. వారును కే
వ్వన కేకవైచి వానిని విదల్చివైచుచుండిరి. రచ్చచావడిలో
నెల్లప్రాద్దుల నీకీటకముల దుండగములే చర్చింపఁ బడుచుండె
ను. కురియుచున్న వర్షమును మాన్పలేనప్పుడు దానిని గురి
యనిచ్చుటే గడసుదనమన నెట్లు రైతులు పక్షివినాశమును
మాన్ప నశక్తులై, తేలుకుట్టిన దొంగవలెఁ గొంతకాల మూర
కుండిరి. చచ్చిన పక్షులు పునర్జీవితములు కాఁజాలవని డెలసియు
బడిపిల్ల లుక్తలేఖనమునుగాని, లెక్కలను 'జేయునప్పుడు
గాని తప్పువాని, చిట్టచివఱకు తెలిసికొని తడిగుడ్డతో పలక
ను తుడిచి వేయునట్లు, పక్షుల నిగ్మలనమునకుగానొనర్చిన
శాసనమును వారు వెంటనే రద్దపరచిరి.

ఆసంవత్సర మాకురాలు కాలము వచ్చునప్పటికి కాల
మాసన్నమైనవారు మృత్యువు వాతనిట్టి బడుదరని నూచిం
చునట్లు పండుటాకులు నేలను వ్రాలుట కవకాశము లేకపోయె
ను. కాలానుగుణ్యముగా వీచు యీదరగాలులు తమ బంధు
గులగు వాయుసంతానము లంతరించుటకు పగచుచున్నవో
యనునట్లు హెచ్చరింప వీవదొడఁగె. మాటలు వచ్చుట కవ

కాశములేని మూగజంతువున కకస్మాత్తుగా మాటలు వచ్చిన నెంత యాశ్చర్యకరమో, యంతకంటెను వింతమార్పు, తిరిగి వసంతకాలమాసన్న మగునరికి సువర్ణపురమున జరగెను.

పచ్చనిచెట్ల చేతను, కొమ్మలచేత నలంకరింపఁ బడిన మోటబండి యొకటి వీధులవెంట యూరేగుచుండెను. దానిలో ననేకమైన పెద్దరు పంజరములు వేల్చిలాడుచుండెను. పంజరము లనిండ మృదూవైన గీతములచే దిక్కులు మారుమ్రోయించు చున్న పక్షులు కిలకిల లాడుచుండెను. ఇవి యన్నియు గ్రామీ మాధికారుల యాజ్ఞాప్రకారమా చుట్టుపట్లనుండు గ్రామముల లోనుండి ప్రయత్నపూర్వకముగా సంపాదించఁ బడినవే. వాని నన్నిటిని పంజరములనుండి వదలివేసిన వెంటనే, తోటలలోను దొడ్లలోను, చెట్లపైన, నిండ్లచూరులలోను, వానివాని కను కూలమైన స్థలముల నరిసి, యా పక్షులు నివాస మేర్పరచు కొని తమ గానామృతముచే గ్రామవాసుల యుల్లముల నల రించెను.

వ్యవసాయమునకు వేరుపురుగులైన కీటకములీ పక్షుల కాహారమగుటచే పొలములు, తోటలు, పచ్చని పైరులతోను మనోజ్ఞమైన ఫలపుష్పములతోడ నలరారి, యా సువర్ణపుర మును సార్థకముఁ జేసెను.

సప్తమోర్ధిక—గంటగోపురము.

“కం. భోగా నుభవంబు తపో

యోగము కాలంబు చనుటయును ఘనతృప్తి

ద్యోగ విరామములే దహ

హా! గురుతవహించి తృప్తి యలబడి దెచ్చెన్.”

భర్తృహరి

కృష్ణామండలమున, మచిలీపట్టణమునకు రెండున్నర
యోజనముల దూరములోఁ గృష్ణవేణీతటమున శ్రీకాకుళమును
పురాతన నగరము గలదు. అయ్యది త్రిలింగదేశాధీశుండగు
నాంధ్రవిష్ణునకు రాజధానిగా నుండెను. అతఁ డాంధ్రరాజ్య
మును స్థాపించి దానిని విజృంభింపఁజేసి ప్రసిద్ధికెక్కెను. ఆపట్ట
ణ మిప్పుడు నదీ గర్భమునఁ బడినను వానిని మఱువక ప్రజ
లాయనను దైవముగా భావించి, దేవాలయమును గట్టించి,
శ్రీకాలాంధ్రదేవుని నందు ప్రతిష్ఠించి పూజించుచున్నారు.
ఆంధ్రవిష్ణుఁడు ప్రజలయందత్యంతానురాగముగలవాడై, మ
తధర్మ, సాంఘిక విషయములను విచారించుటకుఁ బ్రజాసం
ఘముల నేర్పఱచియుండెను. న్యాయముదీర్పఁ దగిన పొద్ది
వాకుల నియమించుటయేకాక, న్యాయస్థానములకేగ నశక్తు

లగు వారికి సద్యోఫలితముగా న్యాయముదొఱకు కొఱకు రాజు, విపశిషీధులమధ్య నొక చతుష్పథమున గోచురము నొక దానిని గట్టించి, యందు బ్రహ్మాండమైన కంచుగంట నొక దానిని వేలాడ దీయించెను. దానికొక జనపనారత్రాడు గట్టఁబడి యుండెను. దాని నేమాత్రము లాగినను, గంటపెద్ద మ్రోతమోగుచుండెను. న్యాయాపేక్షితుల గంట లాగిన వెంటనే కాలవ్యవస్థలతోఁ బనిలేక పొడ్చివాకుని వలనఁ దగు తీర్పుల నొందుచుండిరి. “పిన్నలనక పెద్దలనక, జాతితో నిమిత్తము లేక, యార్తిబడిన నెవ్వరుగాని దాని లాగిన న్యాయ మునొంద” గలరన్న స్వామియొక్క యెల్లరకుఁ దెలియ నగరమునఁ దత్పరిసరములఁ జూతున చేయుఁబడెను.

శ్రీకాకుల ప్రజ లాయాంభోవిష్ణుపాలనమున నెట్టి సౌఖ్యముల ననుభవించుచుండిరో, యెట్టి న్యాయము నొందుచుండిరో, వర్ణించుటకలవియుఁ గాదు మన పనియుఁగాదు. ఆగంటకు గట్టినత్రాడు తఱచుగా నుపయోగింపఁబడుచుండుటచేఁ జేతులలో నలిగి ప్రకృతిలోని యన్ని పదార్థముల వలెనే యదియుఁ గాలక్రమమున శిథిలమయ్యెను. తుదకా కొనభాగము సన్నని దారములక్రింద విడి లెఱి పొట్టిదయ్యెను. జనుల కయాచితముగ నుపకారము సేయునట్టి యుదారస్వభావముగల పారమార్థికుఁ డొకఁడది గనిపెట్టి కృష్ణానదియందలి లంకలలోఁ బెరిగిన యరటిచెట్ల తడవలతోఁద్రాటి నొకదాని నల్లి యాగం

టయొక్క తాటికొనకు ముడివైచెను.

ఉగ్రసేనుడను క్షత్రియుడొకడు శరీర వ్యాయామము నందభిలాష గలిగి యా-పట్టణంబున సాముగరిడీలలో వ్రసిద్ధి గాంచియుంచెను. ఆతని ధైర్యధైర్యములకు మెచ్చి యాయన కు చక్రవర్తి సైన్యమున నొక గొప్పయుద్వ్యోగము నిచ్చియుంచెను. ఆకాలమున దాతడు వేట యందానక్తి, మెండుగాగలిగియుండి పలువిధములగు జాగిలములను, డేగలను, వాయువేగముగల యశ్వములను పెక్కింటిని సంపాదించెను. వయసుమల్లినతోడనే యాతఁడు పకార వేతనమునుగొని కొలువు చాలించి వడ్డీవ్యాపారమును నేయ నారంభించెను. ఈ వ్యాపారమునకు సహజలక్షణమైన కాపేయ మితనికి మెండయ్యె. దానంజేసి మృగయానక్తియు పెనుకబట్టె. అందువలన వారు వంబులను, డేగలను, గుక్కలను విక్రియించి యాధనముగూడ వడ్డికివేసెను. అసలుకంటె వడ్డి ముద్దగుటచే నుగ్రసేనునకు గృహత్యము వయస్సుతో ముచిరెను. నవుకరులనుగూడ తగ్గించివైచి యతి క్షుప్తముగా గృహకార్యములను నడపుచుండెను. కోటకుఁ బోయి మాసారంభమున నుపకారవేతనమునం చుట కాతఁడొకముసలి తట్టునుమాత్ర ముంచుకొనెను. రాఁబడితగ్గి ఖర్చు హెచ్చుగు చున్నదనియు, గడ్డిగాదముల ధర లతిశయించినవనియు, మాసమున కొకసారిగాని యవసరములేని వారువమును వృధాగా పోషించుట తనకుఁ దలమునుక యగు

చున్నదనియుఁ దలపోసి యాలుబ్బుఁడు దానిని వీధులలోఁ దిరిగి పొట్టపోసికొన వదలివైచెను. ప్రతిమాన ప్రగమ దివనమున మాత్రము దానిని వెదకి తెచ్చి కోటకుఁబోవు కార్యమునకు నుపయోగించుచుండెను. హంకలలోను, పొదలలోను దూరినప్పుడు ముండ్లచే శరీరము రక్తమయమై మనఃస్థులచేఁ గొట్టఁబడి, కుక్కలచేఁ గఱువఁబడి, ఎండకెండి, వానకుఁ దడిసి కడుపునిండ మేతలేక యాకంభాణము కాలక్రమమున కంకాళమయ్యె.

రోహిణికార్తి ప్రవేశించి యీచెవి గాడ్పులా తెవికిఁ గొట్టుచుండెను. జనులు గదులను గడిగి వట్టివేళ్ళ చాపలు గుమ్మములకుఁ గిటికిలకు వ్రేలాడఁగట్టి వ్యంజనములను వీడక, వట్టినేలల శయనించి యరగన్న మోడ్చి మధ్యాహ్నముల గడుపుచుండిరి. అట్టిపట్టల నగర మధ్యరాత్రియందువోలె నిశ్శబ్దముగా నుండెను.

ఆకార్తి రెండవపాదము ప్రవేశించిన దినమున పగలు రెండుజాములవేళ నుగ్రసేనుని హయ మిటునటు తిరుగుచు గంటగోపురమునఁ బ్రవేశించి యాగంట తాటికిఁగట్టిన యరటిచొప్పను నమల నారంభించెను. తోడనే యాగంట కంగు కంగున మోయిసాగెను. ఆఘంటారవము సుషుప్త్యావస్థలో నున్న పట్టణమునంతను దుర్బిషడునట్లు చేసెను. అందరితోఁ బాటు గూర్కు చెందియున్న పొద్దివాకుఁడును దద్దరిలి క

య్యనుండి లేచి, నిందారోపణ వాక్యములబోలు ఘంటారవమును విని వేవేగఁ దన యుద్వోగపు టుడుపులను దాల్చి మనస్సులో ననిష్టముగానున్నను, విధ్యుక్తమును నెఱవేర్చక తప్పక పరుగు పరుగున రోజుచు నాగంట గోపురమును జేతెను. “అన్యాయము జరిగినది. అన్యాయము జరిగినది” యనునట్లు గంట గణగణ మోగుచుండెను. కాని ఫిర్యాదీ యెవఁడును వచ్చుట కానరాదయ్యె. బుభుక్షుపీడితురాలగు నొక్క బక్కగుట్టము మాత్రమే మాతురతతో నాయరటిత్రాటిని లాగి తినుచుండెను. అది జూచి న్యాయాధికారి విస్మయమంది జాలి గొని యిట్లు కేకవైచెను. “అయ్యో! రామ! ఇయ్యది యుగ్ర శేనుని స్వారి గుట్టము. తనకుఁబరిగిన యన్యాయమును మిక్కిలి కరుణముగాఁ దెలుపుచున్నది. నోరులేని జంతువైనను మాటలనేర్చిన మనుజులకంటెఁ బక్కగాఁ దనయ్యాదని ప్రభునకు నివేదించుచున్నది.”

ఇంతలో నానినాదమునకుఁ గారణమారయఁగోరి పథములనుండి సందులనుండి, గొందులనుండి మూకలుగా వేసవికాలపు మేఘములవలె జనులు దట్టముగా నచలమూగిరి. ఒక్క నిమేషములో మూడుకాకులకథవలెఁ గొన్నియుత్ప్రేక్షలతోను, నలంకారములతోను నీనమాచారము నగరమంతటను వ్యాప్తి సెందెను.

ఊరివారిలో నుగ్రశేనుని నిందింపనివారును, నాతురం

గమున జూపి యుగ్రసేనుని యుచ్చైశ్రవము"ని వానిని హాస్యము నర్పనివారను, నాజంతఃపున జూచి జాలిజెందనివారును నొక్కపై నను గానరావైరి.

ఉగ్రసేనునకు వెంటనే యాహ్వానపత్రిక యంపబడెను. ఆయన రావేగమే "నీనిర్దోషిత్వమును నిరూపింప నేమిజెప్పెద" వని ప్రాడ్వివాకఁడడిగెను. అల్పభుండు తనదోషము నొప్పుకొనుటగాని నిర్దోషిత్వము నిర్ధారణచేసికొనుటగాని, యొనర్పక, బెల్లముకొట్టినరాయివలె గొంతవడి మానముదాల్చెను. అది యంతయుఁ బరిహాసమునకైన ప్రహసనముగాఁదలచి కొంతసేపటి కుగ్రసేనుఁడు ప్రాడ్వివాకుని, తదితరులను జాలకనచేయుచుఁ దన సొత్తును తనయిష్టమువచ్చినట్లు చేసికొనుటకుఁ దనకు హక్కుగలదని కోపముతో గొణుగుకొనెను. అందుపై న్యాయాధికారి కొడలురవులవాని నధిక్షేపించుచు రాజాజ్ఞను చదివి వినిపించి, యిట్లనియె "గర్వాంధుఁడు దలఁచిఱునుదనముచే క్రిందుమీదుగానక తుగ్గిల్లెడును. గర్వకారణము గతించిన నాతఁడు బికారియగును. వీరపురుషోచితమైన కార్యప్రసవములు కీర్తిపరిమళముల వెదజల్లుచు గాని, నిరర్థకాడంబరా దుంబరములుతావులసినఁగల్గునే? ఇట్టి నీతులు నీపాపపుఁజెవి నెప్పుడును జూటలేదుకాఁబోలు. విశ్వానహీనుఁడవై నోరులేని పశువు కడుపుమాడ్చుటవల్ల నీకెట్టి గౌరవము గల్గును! ఎట్టి గొప్పదనము ఎట్టికీర్తి చేకూరునని తలంచితివో? ఊరకదంభములఁగొట్లు

ధనికులకంటే సేవయే పరమావధిగా నడచుకొని దర్శములఁ గొట్టకయుండు పేదయే యెక్కువ గౌరవనీయుఁడు. కాఁబట్టి నాయితీర్పును శ్రద్ధతో గమనింపుము. నీ యశావనమున నీ తురంగము నీకై శ్రమపడినందున, దాని వృద్ధాప్యమున దాని కిది దగిన నిలయము నమర్చి యాహార మొసంగి రక్షించుట నీ కర్తవ్యము.”

ఈ తీర్పు చెపుల సోకినంతనే, యుగ్రసేనుఁడు సిగ్గుపడి తలవంచుకొని యింటికిఁ బోయెను. తొలుతనుండి వ్యవహార మును గనుచుండిన ప్రిజలు వాని కూరకార్యములకు రోసి, యాప్రసిద్ధి జెందిన తన్నెడి నుత్సవముతో నూరేగింపుచు నుగ్రసేనుని గృహమునకుఁ గొంఛోయి దానికి వాని యశ్వశాలయంఁకు స్థిరపఱపఱి నొసంగిరి. ఈవార్తయు నానోట నానోట రాజుగారి చెవిఁ బొగి, హయ మొనర్చిన కార్యమునకు ప్రభు పుట్లాసమును జెంది, తన గోవురపుగంట, మఱుజులకే గాక, చట్టము బేర్కొనని మూగజంతువులకుఁగూడ జ్ఞేమకర మగుటకు నమితానంద మొందెను. మఱియు చక్కనర్తియు గ్రసేనుని యెడఁ గుపితుడై, వాని యుపకార వేత్తనమును దీసివేయుటయేగాక, యానాఁడు మొదలు కోటగుమ్మము తొక్కవలదని యాజ్ఞాపించెను.

అష్టమోర్తిక—పాదూకృత్తు.

“.....సర్వంజ్ఞాన స్థవేనైవ వృజనంసంతరివ్యసి”

తూర్పు కనుమలలో నొక భాగమగు మహేంద్రగిరి పరిసర పర్వతముల మధ్యనొక పట్టణముక చర్మకారి దంపతుల కాపురము. అదియొకపురాతన నగరము, కాని యదియొక లోయలోనందుటవలన బాహ్య పరిసరముతో విశేష సంబంధములేకుండెను. వీరులంత విశాలముగనుండక యింటిమీద నిల్లుగలిగియుండుట కా పట్టణమున కిటుప్రక్కల రెండు సెలయేళ్లు ప్రవహించుటయే. అందలి జలపాతములు, జలయంత్రముల నడుపుట కుపయోగపడుచుండెను. లోయలో తోట నానావిధ వృక్షజాతులతో నుద్యానవనమువలె విరాజిల్లుచుండెను. అనతి దూరమునఁ గళింగ దేశాధీశ్వరుఁడు గట్టిన కోట బురుజులెత్తుగాఁ గాననగుచుండెను. పట్టణము నంటియున్న కొండపై నాలయములో కుమారస్వామి ప్రతిష్ఠింపఁ బడెను. కొండలన్నియు చిట్టడవులతో నిండియుండెను. ఆ యడవులలో విశాఖములు విశేషముగాఁ గాయుచు నెండకాలములో పాదు లెండి యిండ్లపై న, చెట్లపై న, నెండిన యాకులుగల తీగలు మంచపు జాలరులవలె నొప్పుచుండెను. ఈకారణముననో

లేక కొండపైనుండు స్వామిపేరనో యా పట్టణము విశాఖపురి
యని పిలువఁబడి యుండెను.

ఆ పట్టణ మడవి ప్రదేశమునకు సమీపమగుటచేఁ జ
ర్మములు విరివిగాను చవుకగాను దొఱకుచుండెను. అందువ
లన సాదూకృత్తులు విశేషముగా నందు కాపురముండిరి. వారి
లో రాముఁడను సాదూకృత్తు తన వృత్తిని బహులాభువము
తోఁ జేయుచుండెడివాఁడు. విద్యలోఁ గొంత పరిశ్రమ చే
సినవాఁడగుటచే వాదప్రతివాదముల కలవాటువడి నిర్మోగ
మాటముగాఁ దన యభిప్రాయములను విశదీకరించుచుండెను.
హంసవిశంతికథలు, మదనకామరాజుచరిత్రలు, చదుపుటయం
దభిలాష మొసఁగు. వేసున, సుమతీ శతకములను తన వృత్తిని
జేయునప్పుడును దగ్గర తెఱచియుంచెడివాఁడు. నవద్వీపమున
ను వారణాసియందును జదివిన పండితుల కలవడు జ్ఞానముకం
టె నెక్కువ విజ్ఞానమా పుస్తకముల వలన నలవడునని వాని
నమ్మకము. వాఁడు యుక్తాయుక్త పరిజ్ఞానమును, దూరదృష్టి
గలవాఁడై, మితవ్యయముఁ జేయుచు నిహలోకయాత్ర నే
ర్పుతో జరపుకొనుచుఁ బరము భగవంతునికే వదలివేసెను.
తన సౌఖ్య జీవితమునకుఁ జిహ్నముగా నాతఁడు చర్మణ్యము
లఁ జేయునప్పుడు సదా “అందగాడు బంగరుమామ” యని
యు, “ఓహూ గోపిశైట్టి దాచపల్లి లోదహన మైతివా”
యనియో లేక యొడిసెల పాటయో పాడుచు చర్మభేదికతోఁ

దాశమునకు సరిపోవునట్లు పాడుచుండెను.

మంచి యిల్లాలైనవాని భార్య లక్ష్మి, ఇహముదుఃఖ భూయిష్టమనియుఁ బూర్వజన్మకృత దుష్కృతముచే నీసీచజన్మ గలిగిన దనియు, నీ జన్మలో సుకృతములఁ జేసి పరము సాధింపవలయుననియుఁ దలంచి సుశీల కాఁబట్టి యాపె దైవభీతి గలిగి రామదాసు చరిత్రలో కీర్తనలు పాడుకొనుచు రామ మందిర ద్వారమున కిటుప్రక్కలఁ జిత్రింపఁబడిన గరుడ, హనుమంత, నారద తుంబురుల కథలను వినుచు భజన జరుగునప్పుడు గుడికిఁ బోవుచుఁ బుణ్యశీలయై తామరాకుమీఁది నీటి బిందువువలె నిర్మమతతో సంసారము నంటియంటనట్లుండెను.

ఒకనాటి మధ్యాహ్నము నిర్విచారపురుషుడైన యా పాదూకృత్తు తన యరుగుమీదఁ గూర్చుని, చర్మములను రంపెతోఁ గోయుచు, చెప్పలను దిమ్మపై నాని తన యాసుసూదితోఁ గొవ్వతాచిన దారమును కుట్టుచుఁ దాశమునకు సరిపోవునట్లు పాడుచుండెను.

అట్టియెడ నూరేగింపు టుత్సవమొకటి యావీధిని బోవుచుండెను. ఎన్నడు నావీధికిరాని యాయుత్సవ మేమైయుండునా యని యాపాదూకృత్తు భార్య మిక్కిలి కుతూహలముతో జాలకములోనుండి తొంగి జూచుచుండెను. ఒంటపైన డంకా నొబత్తులును, దాని వెనుకఁ జక్కగా నలంకరింపఁబడిన యేనుఁగయును, నా వెనుక నృత్యము సేయుచున్న పంచ

కల్యాణి గుట్టములు, శాన్యముగా వాయించుచున్న డోలు జోడు సానాయిలును, నా వెనుక బంగారపుటడ్డల వల్లకిలోబ్రహ్మతేజమాట్టిపడ నవనయస్కుడగు సన్యాసి యొకఁడు గను పండువొనర్చె. స్వామిప్రక్కను వల్లకిలో దండము, కమండలము, వెండిపూవుల పాచకలు నుండెను. బ్రాహ్మణులు కొందఱు వల్లకి మోయుచు దక్కిన విప్రబృందముతో బాటు వేసపనల నుద్ఘోషించుచుండిరి. వల్లకియొద్ద జోడు దివిటీలు వెలుంగుచుండెను. శృంగినాదములు మ్రోగుచుండె. ఛత్రములకుఁ జామరములకు, జయఘంటలకును గొడువలేదు, వెండి కట్టలఁ బట్టుకొని వదిమాగధులు “జగద్గురు శ్రీశంకరాచార్యస్వామి నేనమః” యని మధ్య కేకలు వేయుచుండిరి. అది శంకరులచే స్థాపించిన పీఠములలో మేటియగు ప్రస్తుతము మైసూరుసంస్థాన మందలి శృంగేరి పీఠస్వామి శ్రీ జగద్గురు నచ్చి దానందస్వామివారు శిష్యుల శ్రేయముగోరి సంచారమునకు బయలుదేరదీసినది. “శ్రీవారు నాలుగైదు పుష్కరములకుగాని యొకమాటు సంచారమునకు బయలు వెడలరు. పామరజనులుతరించుటకై నయట్టి సమయము దుర్లభము. ముక్తిసాధనము. మీగృహ ద్వారములవద్దకు వచ్చినది మించినఁ దిరిగి రాదు. కావున, స్వామిని దగ్గించి, పాదపూజలు సమర్పించి ధన్యుల రగుడ”ని గూడనున్న శిష్యబృందము జనమును హెచ్చరించుచుండెను.

ఇదియంతయుఁ జిఱునగవుతోఁ గనుచున్న రాముఁడు గొప్పపరిజ్ఞాతవోలెఁ దలచుూపి, సాష్టాంగ వడుచున్న పేరీయ సినిఁ జూచి “ఇట్టి స్వాము లనేకులఁ జూచితి. నీ వీ వేసము లను జూచి మోసపోయి డబ్బుమాత్రము సమర్పింపకుము పాద పూజలొసంగిన ముక్తిచేకూరునా?” యని పరిహాసముగాఁబలికెను. లక్ష్మీ వాని వాక్యములను సరకుగొనక యపరాధము మన్నింపుచుని మనస్సులో స్వామిని ధ్యానించి, చెంపలు వ్రైచుకొని లోని కేగెను.

మఱునాఁడు రాముఁడు తన స్వంత వ్యవహారముపైని, గాఢాంతరమునకుఁ బోయెను. శ్రీజగద్గురు శంకరాచార్య స్వామివారి పారుబడైకాఁడు పట్టణములో నింటింటికిఁ బోయి స్వామి భిక్షుకై పాదపూజలఁ గొనుచుండెను. వీధిమధ్య నొక యింటితిన్నపైని వెండితోను, దంతముతోను, నగిషీ చెక్కఁబడిన యొక మంచిగంధపు చందుగపెట్టెను బెట్టకొని యుద్యోగి గూర్చుండెను. వెండిబిళ్ల బంఁచాితొకఁ డింటింటికిఁ బోయి గృహస్థులఁ బిలచుచుండెను. జనులు దట్టముగా మూగి “టంగ్! టంగ్” చప్పుళ్లతో నా మంజూషములో నాణెముల వేయుచుండిరి. పాదపూజ లొసంగిన వారికి శ్రీ స్వామివారి స్వహస్తముద్రలతోను, బీజాక్షరయుక్త ప్రణావముతోను గూడిన శ్రీముఖముల నుద్యోగి యొసంగుచుండెను.

స్వయముగా భిక్షు నొసంగి వ్యయము భరింపలేని వా

రలలోఁ గొందఱు వరహాల నిచ్చువారు, మాడల నిచ్చువారు
నైయుండిరి. నిటుపేదలైనను నింటికొక గూకకు తక్కువలేక
పాదపూజ నొనంగుచుండిరి. లక్ష్మి యిది మంతయు దూర
మునుండి చూచి, తనకుఁ దరుణోపాయము దొఱకినదని సం
తోషించి యొక్క రూప్యమును భటుని వలన నుద్యోగి కందఁ
జేసెను. వెంటనే యాయుద్యోగి యాపుణ్యస్త్రిపేరు రశీధు
పైన వ్రాసి శ్రీముఖము నామెకంద జేయించెను. దాని నామె
దన రవికెలో దాచుకొనెను. తనను దఱుముచున్న సాశ్వ
మును సజ్జనుఁ డొకఁడు పోద్రోలిన, ప్రాణభీతి వాసిన పారావ
తము తివ్వన గూటికెగసి పోవునట్లాపె, తృప్తి, శాంతి, సం
తోషము మనమున ముప్పిరిగొన గృహాన్యుఖి యుజ్జ్వలము.

శ్రీవారు పట్టణము విడిచి చనిరి. వేసవియుం బడసె.
వానకాలము, దానివెనుక శీతకాలము, నాపై వసంతకాలము
వరుసగాఁ గాలములు మార్పుజెందుచుండెను. కాని మానవ
జీవితములలో మార్పులేక, తినుచు, నిద్రించుచు, లేచుచుఁ గ
ర్మఫలముగాఁ గష్టసుఖముల ననుభవించుచూ జీవులు సంసార
సముద్రములలోఁ బడి దరిగానక కొట్టుకొనుచునే యుండిరి.
మన పాదాకృద్దంపతులు గూడ నిట్లే కాలము గడుపుచుండిరి.
ఆయిల్లాలు దన కష్టజీవము నెట్లో గడపుచు, సదా దైవప్రార్థనలచే చిత్తవిశ్రాంతిఁ జెందుచుండెను. కాని స్వామి శ్రీముఖ
మందిన నాటనుండి తన కొక యమూల్యమైన ధనము లభించి

నడని నమ్మి యనిర్వచనీయమైన యానందమున నోలలాడుచుండెను. ఆధన మెద్ది? ఆయానందముచకుఁ గారణమేమి? శ్రీముఖము తనకు స్వర్గము స్థిరము చేయుటయే!

ఈభూమిఁ బుట్టుట గిట్టుట కొఱకేకదా! వసంత మంతమొందక ముందే యాలక్ష్మి పరమపదమున కరిగెను. రాముఁడు తన లక్ష్మి యాలక్ష్మితోనే పోయెనని నమ్మి, యామెకు దహన సంస్కార మొనర్చెను. ఆమె యాత్మ పరమాత్మ సన్నిధానమును జేతెను.

ఆమె చనిపోయిన పిమ్మట నామె మందనమును భర్త వెదకి చూడ, విలువ దక్కవయైనను నామెకుఁ బ్రీయమైన వస్తువులు గొన్ని దానియుండుఁ గనుపడెను. తల్లి యామె కిచ్చిన కుత్తికంటులోని పగడము, నామె మధువర్కము వివాహమువేళ పెనిమిటి యొసంగిన చిన్న చేమంతిపువ్వు మొదలగు వస్తువులతోఁ బాటు శ్రీశంకరాచార్యస్వామి యొసంగిన శ్రీముఖముకూడ నందుఁ గాననయ్యె. వానిం జూచి పెనిమిటి కంటతడిఁ బెట్టి యామె యమాతృకత్వమునకు జాలిఁజెంది యూరకొనెను.

ఇట్లు కేండు మానములు గడచెను. పెద్దదినము మాటయైనను రాముఁడు చలపెట్టలేదు. రాముని నిర్లక్ష్యభావమును గని వాని కులగురువైన జంగము శివయ్య తనకు వచ్చు లాభము చెడినందులకు పగచి దానికిఁ దగిన పోయశ్చిత్తము

వానికిఁ జేయింపఁ దలఁచి, వాని కులపెద్దల కడకేగి, రాముఁ
డు కడు లుబ్ధుఁ డనియు, నందుచే భార్యకు దినమైనను జేయ
క యూరకుండెననియు, నందులకు వానిచే కులతప్ప జెట్టించ
వలెననియుఁ జెప్పి వానిని శిక్షించుటకు వారల ప్రోత్సహ
పఱచెను. రాముఁడు కొంత ద్రవ్యమును నిలవచేసి యుండుట
చే నీర్వాహకులైన సభాపతులు వానిచే గొంత వ్యయము చే
యింపఁ దలఁచి వానిని సభకుఁ బిలిపించిరి. సభాపతి ప్రశ్న
లు వేసి వాని యొద్దనుండి యుత్తరములను బడయుచుండెను.
రాముఁడు ప్రమాణములు మీద నిట్లు జెప్పెను. “నాభార్య
చనిపోయిన మాట నిజమేన ఆమె యాత్మశాంతికై పెద్దదిన
ము జేయనిమాటయు నిజమే. పెద్దదినము పోయిన జీవునకు
శాంతి యొసంగుకొఱకై కదా? ఆజీవునకు స్వర్గమావతికే
చేకూరిన దినము జరపుట యనవసరమే గదా? నా గృహ
లక్ష్మికి మోక్షము కరతలామలకమైయుంట నీశ్రీముఖము వ
లన స్పష్టపడును.” అని తన జేబులోని కాగితమును సభాపతు
ల కందఁజేసెను. వారును వీని మాటల కచ్చెరువంది, కాగిత
మును జూడ దానియందు బీజాక్షరయుక్త ప్రణవము, శ్రీజగ
ద్గురుల హస్తలిఖిత ముద్రలును గాన్పించినవి.

సభాపతి కాగితములోని సంగతులు బోధపడలేదు. కా
ని గాఢీర్యముగా దెలిసిన వానివలె “యతిపూజ గావించిన
వారలకు స్వర్గమరచేతిలోని” దనియు నట్టి సుకృతాత్మురా

లగు లక్ష్మి కిట్టి పొవించిక కర్మలతో నిమిత్తము లే” దని యే, “రాముడు నిర్దోషియనియు తీర్పుచేసెను. కలగురువు నేయనదిలేక యూరకుండెను.

కర్మల చేయవలయుననియు, విప్రీకల భోజనపదార్థ ములన్ను పోత్రరల నియ్యవలెననియు, మున్నగునవి నిర్ణయించుట గురువులు శిష్యుల యొద్దనుండి విత్తమార్జించుటకై చేసిన పన్నుగడయని నమ్మిన రాముడు బుద్ధిపూర్వకముగానే పెద్ద దేవమును మానినను, నాశ్రీముఖము వానిని కలశిక్షనుండి తొలగించి కాపాడెను.

శ్రీమద్భగవద్గీతా

అంకం	పాదం	అర్థం	అర్థం
12	2	మనోజ్ఞత్యము	మనోజ్ఞత్యము
23	18	జాదించి	జాదించి
25	1	సౌఖ్యము	సౌఖ్యము
33	5	రాజాన్నత్యము	రాజాన్నత్యము
37	17	తేరదీయుటనె	తేరదీయుటనె
31	7	యిన్నహాన	యిన్నహాన
14	5	వెదజల్లి	వెదజల్లి
34	19	కోటలోనిది	కోటలోనిది
36	5	వంద్యమే	వంద్యమే
44	8	హెడోపార్కు	హెడోపార్కు
45	10	సభ్యురూప్య	సభ్యురూప్య
47	8	మంతయు	మంతయు
48	9	దళపతుల	దళపతులు
52	9	యప్పగెల	యప్పగెల
55	21	యాయనకొన	యాయనకొన
62	21	తోటలుదొ	తోటలుదొడ్డు
68	11	వ్యంజనము	వ్యంజనము
69	8	తప్పక	తప్పక
70	17	రాదుంబర	రాదుంబర
74	4	విప్రీకల	విప్రీకల
	7	నమి	నమి

13784